

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Klassiõpetaja õppekava

Oksana Aasa

EESTIS ELAVATE NOORTE SUHTUMINE ISEENDA RAHVUSESSE JA
TEISTESSE RAHVUSGRUPPIDESSE

magistritöö

Läbiv pealkiri: Noorte etnilised hoiakud

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Inger Kraav (emeritiidotsent)

.....
(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Anu Palu (PhD)

.....
(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2013

Resümee

Eestis elavate noorte suhtumine iseenda rahvusesse ja teistesse rahvusgruppidesse

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli saada ülevaade tänapäeva eesti ja vene õppekeelega noorte suhtumisest oma ja teiste rahvusgruppidesse ning uurida võimalikke seoseid ja mõjusid vanemate ja noorte etniliste hoiakute vahel, samuti uurida noorte väärtusi ning nende seos hoiakutega. Analüüsiti 293 õpilase arvamusi kahest erinevast maakonnast. Uuritavad täitsid ankeetküsimustiku, mis sisaldas küsimusi vastaja tausta kohta ja väiteid hoiakute ning väärtuste kohta. Uurimustöös jõuti tulemuseni, et nii vene kui eesti õppekeelega kooliõpilased omavad üldiselt sarnaseid positiivseid hoiakuid nii enda kui ka teiste rahvusgruppide suhtes. Tulemused lubavad väita, et suhtumine enda rahvusgruppi ei sõltu vanusest ning õpilaste üldväärtused rahvuseti üldiselt ei erine. Tänapäeva noored on valmis elama ning suhtlema multikultuurses keskkonnas, kuna nende arvates, see rikastab neid endid vaimselt ja avardab silmaringi.

Märksõnad: etniline hoiak, multikultuursus, väärtused, eesti keel

Summary

The attitude of Estonian young people towards their own and other nationalities

The aim of the present Master's thesis was to get an overview of the attitude of nowadays Estonian and Russian speaking young people towards their own and other nationalities and to study possible connections and influences between the ethnic attitudes of parents and young people, also to study young people's values and their connection to the attitudes. The present thesis paper analysed the opinions of 293 students from two different counties. The respondents filled in a questionnaire that consisted of questions about the respondents' background and statements about attitudes and values. It can be concluded that both Estonian and Russian speaking students have generally similar positive attitudes towards their own and other nationalities. The results show that attitude towards their own nationality is not dependant upon age and students' general values do not differ in general. The young people nowadays are ready to live and communicate in a multicultural environment as, in their opinion, it enriches them intellectually and broadens their minds.

Keywords: ethnic attitude, multiculturalism, values, Estonian language

Sisukord

Sissejuhatus	5
<i>Multikultuursus</i>	7
<i>Noorte etniline identiteet</i>	10
<i>Eestikeelne haridus</i>	14
<i>Töö eesmärgid ja hüpoteesid</i>	16
Metoodika.....	17
<i>Valimi moodustamine</i>	17
<i>Mõõtevahendid</i>	18
<i>Protseduur</i>	18
Tulemused	19
<i>Küsimustiku struktuur</i>	19
<i>Noorte üldine ettekujutus teistest rahvustest</i>	19
<i>Suhtlemine multikultuurses keskkonnas</i>	21
<i>Noorte kogemused ja hoiakud suhtlemises eri rahvusest inimestega</i>	23
<i>Suhtumine enda rahvussesse</i>	26
<i>Uuritavate hinnang nende vanemate hoiakutele</i>	28
<i>Noorte väärtuste hinnang</i>	31
Arutelu.....	36
Tänu sõnad	39
Autorsuse kinnitus.....	39
Kasutatud kirjandus.....	40

Sissejuhatus

Eesti ühiskond on multikultuuriline, see tähendab, et kõrvuti eksisteerivad etnilised kultuurid ei ole omavahel segunenud ega moodustanud uut kultuuri. Harjumaa ja Ida-Virumaa on Eesti kõige suuremad piirkonnad, kus eksisteerib kõrvuti mitu erinevat kultuuri. Viimastel aastatel räägitakse aina rohkem mitte-eestlaste integratsioonist ja noorte etnilistest hoiakutest. Peetakse oluliseks, et kõik Eestis elavad noored tunneksid end Eesti riigiga seotuna, tunneksid, et see on meie kõigi kodumaa ning suhtuksid sallivalt teistesse Eestis elavatesse rahvusgruppidesse. Kiuru (2011) kirjutab omas töös, et Valgu ja Karu (2001) varasematest uuringutest on välja tulnud, et eestlastel on kõrge etniline eristamine. See tähendab, et eestlastel on olemas selged piirid erinevate rahvuste vahel ja inimeste etniline päritolu mõjutab nendega suhtlemist. Multikultuurses riigis peab aga toimuma rahvuste lähenemine ja erinevate lahenduste otsimine peab toimuma ühiselt, s.t kõigil Eestis elavatel inimestel peaks olema ühtekuuluvustunne, sest kõik me elame Eestis ning meie eesmärgid on ühised - tagada parim elu Eestis elavatele inimestele, vaatamata etnilisele päritolule. Rahvuste lähendamise probleemidele on püütud leida lahendusi iseseisva Eesti riigi loomisest alates. Juba 1990-ndatel aastatel ilmus antud teema kohta arvukalt artikleid (Trasberg, 1995, Valk ja Karu 1997 jt), 2000. aastal oli välja töötatud programm „Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000-2007“ ning 2008. aastast kehtib üle Eesti valdkondlik arengukava „Eesti Lõimumiskava 2008-2013“. Mõlema programmi põhirõhk on olulistel teemadel nagu haridus, kultuur, ühiskonnapädevus ja eesti keel.

Lõimumiskava eesmärk on toetada iga püsielaniku kuuluvust Eesti ühiskonda ühiste väärtuste jagamise ning riigikeele valdamise kaudu. Eduka lõimumise tulemusena saab igaüks ennast teostada ning tunneb end turvaliselt, osaledes ühiskonna majandus-, sotsiaal-, poliitilises ja kultuurielus. Eestis on võimalus kõnelda teisi keeli ja arendada rahvuskultuure. (Eesti lõimumiskava, 2008 lk 14)

Senisest lõimumistegevusest võib välja lugeda, et suur rõhk ja tähelepanu on suunatud vähemusrahvaste eesti keele õppele, mis tänaseks toimib juba päris hästi. Nüüdseks töötavad keelekümblusprogrammi järgi nii koolid kui lasteaiad. Vene õppekeelega koolides on aastaid tagasi sisse viidud mõned eestikeelsed ained. Tõnis Lukas (2007) ütleb oma artiklis, et kahes kolmandikus vene õppekeelega koolidest olid juba 2007 aastaks mitmeaastased eestikeelse aineõppe kogemused. Kõige populaarsemad eestikeelse õppega ained Lukase (2007) sõnul on muusika, kehaline kasvatus, kunstiõpetus, ühiskonnaõpetus ja Eesti kultuurilugu. Põhikooli ja

gümnaasiumi riiklikust õppekavast (2002) võib välja lugeda järgmised eesti keele õppele seotud eesmärgid:

Eesti keele õpetusega vene õppekeele üldhariduskoolis taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks saavutab õpilane keeleoskuse taseme, mis võimaldab tal keelekeskkonnas iseseisvalt toimida ning haridusteed eestikeelses õppeasutuses jätkata. Keeleõpe avardab ning rikastab õpilase mina- ja maailmapilti, kujundab identiteeti, arendab isiksuse omadusi ning kujundab üldisi ning ainespetsiifilisi õpioskusi. (PGS. Eesti keel (*vene või muu õppekeele koolile*), 1 peatükk §1 p.1.1).

Seoses sellega võib väita, et haridus on Eestis siiani olnud ja jääb etniliste gruppide ühisosaks. Hea on näha, et nii eesti- kui venekeelsetes koolides pööratakse aina rohkem tähelepanu sellistele väärtustele nagu sallivus, hoolivus ja austus. Antud töös hinnati, kuivõrd noored hindavad haridust ning selle kättesaadavust oma emakeeles. Vetik (2008) leiab, et hea eesti keele oskus ja kodakondsuse olemasolu ei ole piisavad tingimused tugeva ühtsustunde loomisel erinevate etnilistel gruppidel. Ühistunde loomine on lõimumiskava üks eesmärkidest. Peab aga mainima, et võrreldes 2008. aastaga on „meie riigi ühistunne“ paranenud, noortel on tekkinud tänu internetiajastule palju teisest rahvusest sõpru, tänu sellele on nad hakanud hindama ja austama teisi kultuure ning nende kultuuride esindajaid. Hea teada, et tänapäeval, noored arutlevad julgelt vähemusrahvuste õiguste ja kultuuripärandi üle (näide sellest on 2011. a Tallinnas toimunud I noortefoorum „Rahvusvähemusi esindavad noored – aktiivsed ühiskonna kodanikud“). Ka 2010. aastal tehtud lõimumiskava monitooring kinnitab, et eesti keele oskus (muukeelsel elanikkonnal) on paranenud, kontaktid eesti- ja venekeelsete elanike vahel on tihenened ning mõlemad rühmad usaldavad ja tunnustavad üksteist varasemast rohkem. (Eesti lõimumiskava eesmärkide ..., 2010). Antud töös samuti uuriti kui tihedalt puutuvad noored kokku teiste rahvuste esindajatega ning kuidas see mõjutab nende hoiakuid.

Käesoleva uurimuse sihtgrupiks on Eestis elavad noored, kes õpivad 6. ja 9. klassides nii eesti kui ka vene õppekeele koolides. Võrdlusgrupid said valitud just nii, sest võrreldes 2001. a uuringutulemusi (Valk 2001) uuringutulemustega, mis tehti aastatel 2006, 2007 (Toots, Indnurm, Ševeljova 2006, Proos, Pettai 2007) ja 2010 (Lõimumiskava monitooring, 2010), on näha, et mitte-eestlaste etniline eristus oli 2001. a madal ja eestlastest noortel oli kõrge vastasseis, et võtta mitte-eestlased oma riigi võrdõiguslike kodanike hulka ning hilisematest 2006. ja 2007. a uuringutest selgub, et Eesti noorte hoiakutes ei ole 5-6 aasta jooksul midagi muutunud, aga kolm aastat hiljem ehk 2010. aastal hakkas tänu rohketele muudatustele hariduspoliitikas eestlaste ja mitte-eestlaste hoiakute kujunemise pilt muutuma.

See näitab, et areng toimub, kuigi aeglaselt. Tänapäeval (2013. a) on see pilt muutunud veelgi positiivsemaks ja et seda tõestada, valiti antud uurimusse kaks erineva õppekeega rühma.

Nagu eelpool oli mainitud, on tänaseks paljudes vene õppekeega koolides sisse viidud mitmete ainete õpetamine eesti keeles ning hariduspoliitika järgi peaksid sel sügisel (2013/2014 õppeaastast) kõik vene õppekeega koolid üle minema osalisele eestikeelsele aineõppele. Antud uurimistöö üheks lisaeesmärgiks on uurida ka seda, missugune on koolinoorte arvamus selles küsimuses ja kas see erineb rahvuse ti. Oma uurimuses märkis Püvi (1999), et venelaste kui Eesti suurima vähemusgrupi identiteedi ja nende Eestiga tervikuks liitumise probleemidega on vahetult seotud eesti rahvuse keele- ja kultuuri-identiteedi säilitamise küsimus. Teiselt poolt aga, mida sisemiselt integreeritum (riigina terviklikum) ja seega stabiilsem riik on Eesti, seda kiiremini aktsepteerivad erinevad Euroopa struktuurid Eestit. Vaatamata sellele, et see ütlus pärineb aastast 1999, kehtib see tänapäevani. On oluline säilitada omaenda etniline identiteet, mis kindlustab inimestele psühholoogilise heaolu. Oluline on nii enda kultuuri ja päritolu säilitamine kui ka laiemal ühiskonnaga kontaktis olemine ja kuna Eesti riigis on multikultuuriline ühiskond (meie riigis eksisteerivad kõrvuti mitu erinevat kultuuri), siis on tähtis ühise keele ja/või ühiste huvide (nagu nt riigi heaolu) leidmine teiste etniliste gruppidega. Mitmekultuurilisus peaks aitama nii enamus- kui ka vähemusrahvustel ühes riigis koos elada ja seada ning täita ühiseid eesmärke. Antud töös uuriti noorte hoiakuid nii enda kui ka teiste kultuuride suhtes. Selleks võrreldi Eesti erinevate piirkondade (Ida-Virumaa ja Võrumaa) koolinoorte etnilisi hoiakuid ning uuriti võimalikke seoseid ja mõjusid vanemate ja noorte hoiakute vahel, et hiljem kasutada saadud teadmisi sobiva õppemetoodika loomiseks, mis tõstaks õpilaste teadlikkust teiste kultuuride tundmaõppimise vajalikkusest. Töö põhieesmärk on anda ülevaade eestlaste ja mitte-eestlaste etnilistest hoiakutest ja nende hoiakute erinevustest seoses rahvusega. Töös kasutakse sõna mitte-eestlane, peaaegu venelastele, kuna nende osakaal kogu muulaskonnast on suurim ehk 25% ülejäänud rahvusi on 5% (Tõnurist, 2011).

Multikultuursus

Rääkides multikultuursusest, peab selgeks tegema, mis on *kultuur* ja millised võivad olla *kultuurierinevused*? Pajupuu (2001) sõnul räägitakse tavaliselt kultuurist tema kitsamas tähenduses: kultuuri all mõeldakse eelkõige kõrgkultuuri ja selle tooteid (kunsti, kirjandust, muusikat jms) ning rahvaloomingut, haridust, kasvatust. Laiemas mõttes on kultuur esivanematelt pärandina saadud usuliste, esteetiliste ja poliitiliste väärtushinnangute kogum,

mis omandatakse sotsialiseerumisprotsessis ja mis on ühine inimestel, kes elavad samas sotsiaalses keskkonnas. Kultuur annabki rühmale tema identiteedi ning teeb ta ainulaadseks. Kultuuri kaudu võib eristada ühte inimrühma teisest.

Hofstede (1993) väidab, et kultuuri alla kuuluvad kõik elu igapäevased toimingud (söömine, tervitamine, tunnete väljendamine jne). Erinevusi kultuuride vahel võib näha ja märgata mitmel tasandil. Hofstede (1993) kirjeldab neid kultuurisibula abil, mille pealmine kiht on sümbolid ja tuumaks on väärtused. Nende kihtide vahele jäävad kangelaste ja rituaalide kihid. Pajupuu (2001) nõustub Hofstede teooriaga, et võõrasse kultuuri sattudes märkab inimene kõigepealt sümboleid (sõnad, žestid, pildid ja/või esemed, mille tähendust teavad vaid selle kultuuri inimesed), siis tuleb kangelaste kiht (nad võivad olla elus või surnud, tõelised või väljamõeldud), seejärel tulevad rituaalid, mis on antud kultuurile omased (tervitamine, austuse avaldamine jms). Sibula südame moodustavad väärtused. Väärtused omandatakse lapsepõlves ja neid on hiljem raske muuta. Pajupuu (2001) väidab, et enamasti väärtusi ei teadvustata ning seetõttu neist väga ei räägita. Võõras saab väärtuste kohta teha järeldusi vaid selle põhjal, kuidas inimesed antud kultuuris, eri olukordades käituvad. Erinevate kultuuride väärtused on erinevad, aga kui ühes riigis eksisteerib kõrvuti mitu kultuuri, siis erinevatel etnilistel gruppidel tekivad ka ühised väärtused, mis on seotud antud riigis elamisega. Näiteks kõik Eestis elavad inimesed teavad, mis on TÜ (TÜ on meie sümbol – sibula peamine kiht, millest teise riigi kodanik ei pruugi aru saada) ja seda sõltumata rahvusest või kultuurist, kuhu nad kuuluvad.

Runblom (1996) kirjutab oma töös, et üleüldiselt Euroopas puudub mitmekultuurilisuse mõistel kindel määratlus ja seda nii poliitilises kui ka kultuurisfääris. Peab temaga nõustuma, sest ka tänapäeval kasutatakse mitmekultuurilisust, et iseloomustada keelte, kultuuride või etniliste rühmade mitmekesisust või paljusust. Kuid Runblomi (1996) arvates on mitmekultuurilisuse mõistel olemas ka normatiivne kasutus. Ta osutab erineva päritoluga isikute ning rühmade rahumeelse koosseksisteerimise ideaalsele situatsioonile. Runblomil (1996) on õigus selles, et Eesti riik ei saa tänapäeva maailmas olla edukas, minemata kaasa Euroopa multikultuursuse suunas. Ruutsoo (2000) on kindel, et Euroopa Liiduga ühinedes ei saa me kahjustada Eesti kultuuri, vaid hoopis avastame endas uusi võimalusi ja väljavaated ning selle kaudu tugevneb ka meie riigi rahvuslik identiteet. Nüüdseks oleme olnud Euroopa Liidu koosseisus juba 9 aastat (alates 1. maist 2004) ning võib öelda, et Eestis tõepoolest laienes võimaluste piir, tõusis sisseränne ning aina tihedamini kohtab Eesti linnade tänavatel erineva kultuuritaustaga inimesi, seega on Eesti kohta õige öelda - multikultuurne riik, millel on mitmekultuuriline taust. Kõik see inforikkus aitab ka tänapäeva noortele kujundada ja

muuta oma hoiakuid ning stereotüüpe. Antud töös põgusalt puudutakse noorte stereotüüpe rahvuste kohta ning uuritakse kuivõrd noorte ümbritsev keskkond on multikultuurne ja kas nad on valmis mitmekultuurseks hariduseks.

Järgnevalt on välja toodud mõned multikultuursuse definitsioonid. Poliitilise sõnaraamatu järgi (Толковый словарь ..., s.a) on multikultuursus tolerantsuse üks aspektidest, mis hõlmab erinevate kultuuride segunemist eesmärgiga täiendada ja rikastada üksteist üldise massikultuuri taustal. Sotsioloogilise sõnaraamatu järgi tähendab multikultuursus (*multiculturalism*) kultuuri pluralismi tunnistamist ja kaasaaitamist. Multikulturalism kiidab ja püüab kaitsta kultuuride mitmekesisust (näiteks vähemuste keeled), kuid samal ajal keskendub ka kultuuride vahelistele suhetele, mis on enamjaolt ebavõrdsed, kui võrrelda riigi põlisrahva kultuuri sisseerandajate kultuuriga.

Eelpool kirjeldatud definitsioonidest lähtuvalt võib üldistada, et multikultuursus on ideoloogia, mis väärtustab kõiki kõrvuti elavaid eri kultuuride ja etnilise taustaga inimrühmasid ning edendab sallivust nii nende omavahelises läbikäimises kui ka suhtluses riigiga. Seda definitsiooni peaks kasutama ka multikultuurse kooli (lasteaia) puhul, kuna multikultuurse kooli eesmärk ongi väärtustada kõiki õpilasi koos nende etnilise taustaga ning edendada sallivust ja austust nende omavahelises läbikäimises. Võttes arvesse Tõnis Lukase (2007) artikli, võib teha järelduse, et enamus Eesti riigi koolidest on multikultuurse taustaga ning põhikooli riiklik õppekava (Põhikooli riiklik ..., 2011) 2. peatükk, 5. jagu, §9, samuti rõhub väärtuste ja kultuuride edendamisele koolis, II kooliastme taotletavate pädevuste sees, võime leida, et II kooliastme õpilane (antud uurimustöö sihtgrupp):

- väärtustab oma rahvust ja kultuuri teiste rahvuste ning kultuuride seas, suhtub inimestesse eelarvamusteta, tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi ning mõistab kompromisside vajalikkust;
- tunnetab end oma riigi kodanikuna ning järgib ühiselu norme;

Multikultuursus toob endaga kaasa ka mitmekultuurilise hariduse. Mitmekultuuriline haridus on äärmiselt oluline. Ja seda mitte ainult Eestis, vaid üle maailma. Banks (2001) kirjutasid, et kõik demograafilised, sotsiaalsed ja majanduslikud suunad on avaldunud mõju haridusele. Valdez'e (1999) arvates mitmekultuurilise hariduse eesmärk on vähendada rassi, rahvuse, klassi ja soo vastuseise, aidates kõigil õpilastel saavutada teadmisi, hoiakuid ja oskusi, mida nad vajavad, et saada aktiivseteks kodanikeks oma riigis. Kuna haridus ja õpetajad ehk hariduse andjad on lahutamatud, siis võibki nõustuda Gay (2000) ütlusega: on

väga oluline, et õpetajad oleksid ise eeskujuks lastele oma käitumisega ja õpetamisstrateegiatega.

Kui meie ühiskonnas (eelkõige haridusasutustes) on õpetaja oma hoiakute, väärtuste ja käitumisega õpilastele eeskujuks, siis nii õpilaste kui ka ühiskonna etnilised hoiakud hakkavad paranema ning me muutume sallivamaks, hoolivamaks teiste kultuuride ja ausamaks enda suhtes. Eesti peab hoidma oma kultuuri ja traditsioone, samaaegselt väärtustades ja aktsepteerides teiste kultuuride inimesi. Ka lõimumiskavas (2008 lk 18-20) on kirja pandud haridust ja etnilist identiteeti toetavad eesmärgid:

- Iga Eestis põhikooli lõpetanu on ühiskonnapädev, väärtustab oma emakeelt ja kultuuri ning valdab eesti keelt tasemel, mis on vajalik Eestis haridustee jätkamiseks ja ühiskonnas toimetulekuks.
- Eestis üldkeskhariduse omandanud noor on tolerantne kultuurierinevuste suhtes ja valdab eesti keelt tasemel, mis on vajalik haridustee jätkamiseks või tööleasumiseks Eestis ja ühiskonnas toimetulekuks.
- Eestis elavatele muukeelsetele elanikele ja uusimmigrantidele on loodud võimalused oma emakeelt ja kultuuri tundma õppida, kultuuriga tegeleda, oma etnilis-keelelist identiteeti säilitada ja tutvustada.
- Eestis elavatele eri rahvusest noortele ja täiskasvanutele on loodud võrdsed õpi- ja eneseteostusvõimalused väljaspool formaalharidussüsteemi. See aitab kaasa eri rahvusest inimeste omavahelise dialoogi suurenemisele ning vähendab negatiivseid hoiakuid ja eelarvamusi üksteise suhtes.

Antud uurimustöö üheks sihtgrupiks on 9.klassi õpilased ehk põhikooli lõpetajad ning läbi uurimuse selgitakse, kuivõrd nad antud hetkel väärtustavad oma kultuuri ehk millised on nende hoiakud etnilise identiteedi suhtes.

Noorte etniline identiteet

Enne, kui rääkida noorte suhtumist teistesse, on vaja jõuda selgusele, mis toimub nende endi sees. Isiksuse sisemaailm ja eneseteadvus on ammu köitnud inimeste tähelepanu ning noor inimene alles avastab oma maailma ja on veel väga suures sõltuvuses teiste arvamustest. Nagu I. Kon (1981) on öelnud, et inimese käitumine on alati nii või teisiti seotud kujutlusega iseendast ja sellega, missugune ta eelkõige ise tahab olla või peaks enda arvates olema ehk

seotud inimese mina-pildiga. Tänapäeva noored on samasugused noored nagu sada aastat tagasi, nad uurivad ja avastavad ennast teiste inimeste kaudu. Kraigi (2000) järgi algab inimeste kasvamise ja arenemise protsess viljastumise momendist ja jätkub terve elu, seega on iga laps keeruline keskkonna ja pärilikkuse omavahelise mõjutamise tulemus. Siit võib teha järelduse, et me kõik võime olla samal ajal nii erinevad kui ka sarnased.

Valk (2001) tõdeb, et etniline identiteet on ühest küljest kaasasündinud omadus, sest laps sünnib perekonda, kes juba kuulub mingisse etnilisse gruppi. Teisest küljest omandab inimene elu jooksul etnilise identiteedi tunnuse, sest ta on isiksus ja määratleb ise elu jooksul oma kuuluvust identiteedigruppidesse. Seepärast võib identiteeti iseloomustada nii stabiilsena kui ka muutuvana nähtusena, esimene on perekondlikul ning teine on ühiskondlikul tasandil. Lähtudes sellest aspektist oli antud uurimusse valitud kaks erivanuselist rühma, et vaadata, kui suuresti erineb etniline identiteet vanuseti.

Eelpool selgus, multikultuurses riigis on mitmeid kultuure ning seoses sellega, et vähemrahvuste osakaal Eestis (Tõnurist, 2011) ja samuti üle maailma, suureneb, hakkab noor inimene üha rohkem märkama endast erinevaid inimesi ja see kajastab ka tema „mina“ – pildis ja identiteedi arengus. Vahel võib see kaasa tuua identiteedi kujunemise probleeme ehk identiteedikriisi (eriti nende noorte seas, kes elavad teises kultuuriruumis). Erik. H. Eriksoni (1968) kaudu teame, et identiteet kujuneb välja noorukieas, mistõttu on just see aeg väga oluline minapildi ja etniliste hoiakute tekkimisel. Tajfel (1981) oma raamatus räägib, et etniline identiteet mõjutab noore inimese mina-pildi kujunemist, kuna ta on üks komponent inimeste identiteetide hulgas. Seega võib teha järelduse, et mina-pilt ja etniline identiteet on omavahel tugevalt seotud. Loomulikult aitab mina-pildi, identiteedi ja etniliste hoiakute kujunemisele kaasa eelkõige perekond, seejärel ühiskond, rahvus, kultuur ja sotsiaalne grupp, kuhu nooruk kuulub. Antud töös, uurimuse kaudu, püütakse leida vastust küsimustele, kuivõrd palju noorte hoiakud on seotud vanemate hoiakutega.

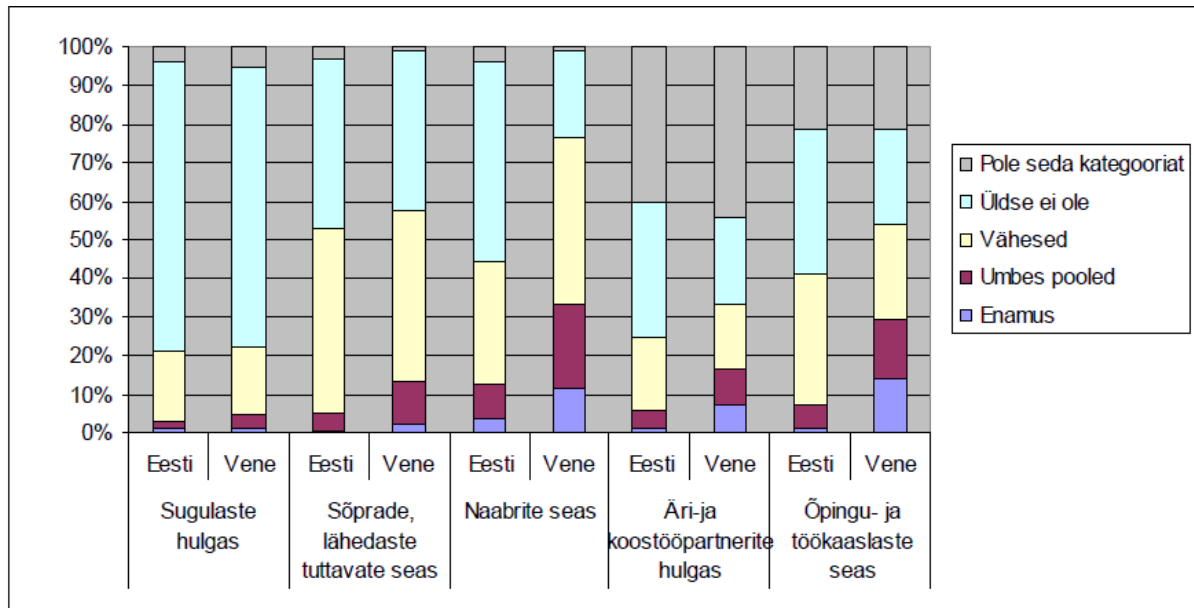
Igas ühiskonnas on oluline roll laste sotsialiseerumisel, sest selle käigus kujunevad väärtusorientatsioonid ja tekivad kogemused. Ka Aimre (2001) arvates on ühiskonna jaoks väga tähtis sotsialiseerumine, kuna selle käigus talletatakse eluea jooksul erinevaid sotsiaalseid kogemusi ja väärtusi, mis võivad mõjutada inimese hoiakuid, käitumist ja tegevusi edaspidises elus. Aimre (2001) teeb järelduse, et indiviidi sotsialiseerumine on eluaegne protsess, mis tagab ühiskonna järjepidevuse ja säilimise. Sotsialiseerumine on tihedalt seotud etniliste hoiakutega, kuna eelkõige annab eeskuju käitumiseks noortele kodu ja ümbritsev keskkond. Lapse normaalseks arenguks on vaja luua teatud tingimused, mille loovad eelkõige vanemad ja kodu ning see saab toimida ainult siis, kui teda ümbritseb sünnist

alates normaalne inimlik keskkond (Leppik, 2000). Normaalseks arenguks ja tasakaalukaks isiksuseks kujunemisel vajab laps moraalse ja hingelise turvalisuse kogemusi, mida suudab kõige paremini pakkuda tugev ning ühtehoidev pere. (Tikerpuu & Tulva 1998)

Kui rääkida noorte etnilise identiteedi kujunemisest, siis eelkõige puutub noor inimene teiste rahvuste esindajatega kokku koolis, trennis vm haridus- ja huviasutustes. Etniliste gruppide vahelistel kontaktidel on oluline roll hoiakute kujunemisel ja säilimisel. Korts ja Vihalemm (2008) väidavad, et on olemas kindel seos eri rahvusest inimestega kokkupuudete sageduses ja hoiakute kujunemisel. See tähendab, et inimeste suhtumine teise rahvusgruppi on positiivsem, kui tema kontaktid teiste rahvusgruppide esindajatega on sagedad. Korts ja Vihelemm (2008) lisavad, et seda on näha eriti eestlaste puhul. Sellest võib teha järelduse, et arvatavasti on vene (või muu) kodukeelega lastel eesti koolis positiivsem hoiak eestlaste suhtes, kui vene kodukeelega lastel vene õppekeelega koolis, sest nende kontaktid teise etnilise grupiga ei ole sagedased. Lisaks sagedusele on oluline Vihelemmi (2008) arvates ka see, millises kontekstis on need kokkupuuted teiste etniliste gruppidega toimunud. Antud töös vaadatakse üle, kui palju puutuvad tänapäeva noored teiste rahvuste esindajatega.

Hoiakute kujunemise juures on oluline ka vanus. Seda, et 11-aastaste laste etnilised stereotüüpsed hoiakud erinevad suuresti neist paar aastat vanemate laste hoiakutest, kinnitavad ka Blake ja Dennis (1943, viidatud Reek, 2012) oma uurimustes. Nad uurisid stereotüüpide arengut 4.-11. klasside õpilaste seas ning leidsid kinnitust, et vanuseti hoiakud muutuvad ning lapse kasvades (kogemusi omandades) muutuvad ka tema stereotüübid. Et saada võimalikult täpsemat pilti noorte etnilistest hoiakutest (sh ka stereotüübid) antud uurimuses, on kasutatud lisaks vene ja eesti õppekeele rühmadele ka kahte erinevat vanusegruppi (6. ja 9. klass).

Huvitav on see, et vaadates televiisorist uudiseid või jälgides elu ümberringi, on näha aina rohkem segaperesid: inimesed käivad reisimas, tutvuvad, loovad kontakte, suhtlevad. Korts ja Vihalemm (2008) on teinud uurimuse, kui palju on nende inimeste seas, kellega praegu lähemalt kokku puututakse, teise rahvuse esindajaid? Selle uurimuse põhjal saab põgusalt näha, kui paljud noored puutuvad kokku teiste rahvuste esindajatega. Tulemust saab vaadata alloleval joonisel 1. Kõige sagedasemad kokkupuuted teise rahvuse esindajatega on oma elukohas ning õpingu- või töökohas. Sõpru ja häid tuttavaid teise rahvuse hulgas omavad umbes pooled nii eestlastest kui venelastest, suguluskontakte üle oma rahvuse piiri omab viiendik Eesti elanikkonnast (Korts ja Vihalemm, 2008)

Joonis 1. Kui palju on nende inimeste seas, kellega Te praegu lähemalt kokku puutute, teise rahvuse esindajaid? (küsitleti 200 inimest üle Eesti, vanuses 15-74 a) (Korts ja Vihalemm, 2008)

Lõimumiskava monitooringus (2010) on samuti toodud välja tabel kontaktide kohta eesti- ja venekeelsete elanike vahel. Vaadates diagrammi (Lisa 1 joonis 1), on näha, et

„umbes kaks kolmandikku nii eesti- kui venekeelsetest vastanutest omab teises grupis sõpru või lähedasi tuttavaid. Eestikeelsete vastanute seas on teisest rahvusest sõprade, tuttavate, sugulaste hulk viimastel aastatel märgatavalt tõusnud. Ka teisest rahvusest õpingu- ja töökaaslaste hulk on nii eestikeelsete kui venekeelsete elanike puhul pidevalt suurenenud. Suhtlemissageduse järgi vaadatuna ei suhtle üldse või suhtleb harva Eestis elavate erinevast rahvusest isikutega ca 30% eestlastest ja muukeelsetest elanikest eestlastega 25%. Peaaegu iga päev suhtleb 50% venekeelseid elanikke eestikeelsete elanikega. Kontaktid ja suhtlemine on oluliseks teguriks ka eesti keele oskuse paranemisel“ (Eesti lõimumiskava eesmärkide ..., 2010 lk3).

Samas Korts ja Vihalemm (2008) väidavad, et varasemad uuringud on näidanud, et tihedate lähikontaktide puudumisel teise rahvuse hulgas võivad igapäevased, põgusad kontaktid näiteks kaubanduses, ühistranspordis või tänaval tõrjuvat suhtumist pigem süvendada, kui sellega kaasnevad keelelised arusaamatused või noortevahelised juhukonfliktid. Nende väitega ei saa mitte nõustuda, sest ka Troppi (2006) arvates, suhtumine teiste rahvuste esindajatesse on enam mõjutatud isiklikust kogemusest vastava grupi esindajatega kokku puutudes, samuti võib valmidust teise rühmaga suhtlemiseks oluliselt mõjutada hinnang vastava grupi suhtumisele meie-rühma (ehk stereotüübi hoiakud).

Lugedes erinevaid uuringuid (Lauristin, 2009, Lauristin et al ..., 2011, Vetik, 2009, Vihalemm 2008), leidis palju tõestust Külliki Kortsu ja Triin Vihalemmi(2008) väidetele, et eestlaste jaoks on etniline enesemääratlus väga oluline – olulisem, kui poliitiline enesemääratlus läbi kodakondsuse või laiem tsiviilidentiteet – “meie”- tunne kõigi Eesti elanikega. Igaühel, kes elab Eestis, on kujunenud mingil määral Eesti identiteet. Paabo (2003) kirjutab oma töös, et Eesti identiteet ei ole kindlalt piiritletud ning on pidevas muutumises. Etniline identiteet koosneb erinevatest mõjuteguritest, mille kombinatsioon on iga rahva jaoks ainulaadne. Kindlasti on etnilise identiteedi tekkimise ja arengu üheks olulisemaks mõjutajaks keel ja sellel baseeruv kultuur ehk meie identiteedi jaoks on oluline eesti keel ja eesti kultuur.

Eestikeelne haridus

Nagu eelpool juba mainitud, toimub Eestis haridussüsteemi ühtlustamine ning üleminek eestikeelsete õppele. Kõik see mõjutab ka rahva (riigi) identiteedi kujunemist, sest selgus, et just hariduse kaudu toimub inimese sotsialiseerumine vastavasse ühiskonda. Raivo Vetik (2009) kirjutas oma uurimuses, et osalise eestikeelse õppe sisseviimise eesmärgiks on avaliku sfääri sidususe suurendamine, mis samal ajal säilitab ka venekeelse õpe, seega on antud poliitilise käigu puhul tegemist tasakaalu otsimisega ühiskonna avaliku sfääri sidususe ning vähemuste poolt oma identiteedi säilitamise vahel.

Mida mõtlevad üleminekust inimesed, kes elavad, töötavad ja õpivad Eestis, kuid nende emakeel pole eesti keel? Kas nad peavad seda nähtuseks, mis suurendab nende võimalusi või pigem ohuks oma etnilisele identiteedile? Näidiseks on toodud Vetiku 2009. a uurimusest tabel (Tabel 1.), millest selgub, et eesti emakeelega vastajad on kindlad, et eestikeelne õpe aitab vene noortel tunnetada end osana eesti ühiskonnast ning soodustab Eesti kultuuri ja ajaloo paremat mõistmist ning rahvusvahelist lugupidamist. Ilmneb ka eesti rahvusest vastajate soov lihtsustada teistest rahvustest noorte lähenemist eesti keelt kõnelevale osale ühiskonnast. Vene noored ei olnud nii optimistlikud kui eesti noored, kuid andmeid vaadates võib öelda, et ka nemad nägid üleminekus eestikeelsesse õppesse kasu. Antud uurimustöös uuritakse samuti noorte arvamust eestikeelse hariduse kohta, see annab võimaluse võrrelda tulemusi maakonniti ning tõmmata paralleeli ka Vetiku uurimusega.

Tabel 1. Üleminek eestikeelsele õppele (Vetik, 2009)

Väitega täiesti või pigem nõusolevate vastajate vastused	Ankeedi keel	
	Eesti	Vene
Eestikeelne õpe aitab kaasa sellele, et vene noored tunnevad end osana Eesti ühiskonnast	87	57
Eestikeelne õpe tekitab venekeelse elanikkonna seas tunde, et neist tahetakse vägisi eestlasi teha	9	40
Eestikeelne eesti kirjanduse, ühiskonna ja ajaloo õpe soodustab Eesti kultuuri ja ajaloo paremat mõistmist ja rahvustevahelist lugupidamist	87	56
Eestikeelne eesti kirjanduse, ühiskonna ja ajaloo õpe tugevdab negatiivseid hoiakuid Eesti kultuuri ja ajaloo suhtes ja soodustab rahvuste vahelist võõrdumist	8	26

Tulemuste võrdluseks võib samuti tuua ka 2005. aasta uuringu integratsiooni monitooringu andmed (TLÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, 2005), mille kohaselt arvasid veidi üle poole (57%) eestivenelastest, et osaliselt eestikeelsele õppele üleminekuga võivad vene noored kaotada oma identiteedi. Seega võib nõustuda Raivo Vetikuga (2009) ja ka lõimumiskava monitooringu (2010) tulemustega, et viimase ajaga on eestivenelaste hoiakud muutunud mõnevõrra positiivsemaks. Vetik (2009) väidab, et kõige tõenäosem seletus sellele on järgmine: 2005. aastal oli koolireform alles ees ning ühiskonnas oli teadmatuse tõttu palju ebakindlust. Samas on Vetiku (2009) arvates ka praegune (ehk 2009 a. uuringu järgi) negatiivsete hoiakute tase väga kõrge, mis kahjustab tõsiselt Eesti ühiskonna avaliku sfääri sidususe kujunemist.

Kuigi 2009. a uurimus on suhteliselt vana, võib samas ka uuemates uuringutes (Pulver, Toomela, 2012) välja lugeda, et negatiivsete hoiakute tase on veel piisavalt kõrge ning ebakindlus eestikeelse õppe ees on olemas. Selles valguses tuleb vaadata ka hariduspoliitikale, mille idee järgi on 2013/2014 õppeaastal kogu kooliharidus täielikult eestikeelne. Sutrop väitis 2008. aastal, et võib julgelt ennustada, et kui riik üritab tõepoolest ilma reformi asjakohase ettevalmistamiseta ning vastu asjaosaliste endi tahtmist seda teha, siis on tulemuseks eestivenelaste eelarvamuste uus võimendumine ning sisulise integratsiooni aeglustumine ja uute, negatiivsete etniliste hoiakute kujunemine. Hetkel on meil antud reformi aeg käes, aga millised on selle reformi tulemused, seda saab uurida ja hinnata alles

paari aasta pärast. Antud töö uurib ainult erinevate õppekeelega koolinoorte hoiakuid eestikeelse õppe suhtes.

Paabo (2003) kirjutas oma artiklis, et „kultuuriidentiteedi ja ka etniliste hoiakute aluseks saavad eelkõige olla väärtused, mis määravad suurel määral sarnase arusaamise inimeste võrdsusest, inimese ja jumala vahekorra, demokraatiast, vanema ja lapse, ülemuse ja alluva, mehe ja naise vahelistest suhetest“ (para 2). Väärtused on õpitavad ning nendes peitub jõud, mis omakorda annab noortele julguse olla nemad ise ning austada teisi. Eesti esimene haridusminister ja rahvusülikooli rajaja Peeter Põld pidas kõlbelist kasvatust kogu kasvatusel teljeks. Mis on kõlbeline kasvatus? Kas see hõlmab ka etniliste hoiakute kujunemist lastel?

Tänapäevase kooli väärtuskasvatuse ülesandeks on aidata õpilastel kujuneda väärtuseliselt dünaamiliseks isikuks, kes suudab olla paindlik, samas aga säilitab oma eneseväärikust. Väärtuskasvatus on protsess, kus esimesel etapil saab õpilane teadlikuks oma väärtustest ja võrdleb neid teiste omadega. Teisel etapil hakkab ta oma väärtuste üle reflekteerima, mõeldes selle üle, miks ta just neid asju väärtustab ning mida nende väärtuste järgi elamine kaasa toob nii endale kui ka ühiskonnale tervikuna. (Pöder, M., Sutrop, M., & Valk, P. 2009).

Töö eesmärgid ja hüpoteesid

Käesoleva magistritöö peamiseks eesmärgiks on uurida, milline on tänapäeva noorte suhtumine oma ja teiste rahvusgruppidesse ning välja tuua võimalikud seosed ja mõjud vanemate ja noorte hoiakute vahel. Selleks küsitleti Võrumaal ja Ida-Virumaal erinevates koolides õppivaid noori, uuriti nende etnilist identiteeti, psühholoogilist heaolu ja muid demograafilisi andmeid. Võrdluseks kasutati Eestimaa erinevaid piirkondi (Võrumaa ja Ida-Virumaa) ning samuti võrreldi omavahel 6. ja 9. klassi õpilasi piirkonnale vaatamata. Uurimusele püstitatud hüpoteesid olid järgmised:

1. Võrumaal õppiv õpilane (eesti õppekeelega koolis) suhtub teise rahvusgruppi positiivsemalt, kui Ida-Virumaal õppiv õpilane (vene õppekeelega koolis, sh keelekümblusklassides), kuid nende suhtumine oma rahvusgruppi on sarnane.
2. Kuuenda klassi noored omavad positiivsemaid etnilisi hoiakuid üheksanda klassi noortega võrreldes.
3. 6. klassi laste hoiakud on rohkem (positiivselt) seotud vanemate hoiakutega kui 9. klassi laste hoiakud.
4. Noored, kes väärtustavad teisi inimesi, peavad lugu teiste rahvaste õigustest, traditsioonidest ja kommetest, sõltumata sellest, millisesse etnilisse gruppi nad kuuluvad

Uurimusele esitati abistavad küsimused, millele loodeti leida vastuseid:

- Kui tugevasti erinevad eesti ja vene noorte hoiakud suhtlemises eri rahvusest inimestega.
- Milline suhtumine on eri gruppides eestikeelse hariduse suhtes (arvestades lõimumiskava eesmärke).

Eeldati, et:

- Vene ja eesti noorte hoiakud on sarnased suhtumises eri rahvusest inimestega.
- Eesti keele õppimise vajalikkust näevad mõlemad uuritavad grupid sarnaselt.

Töö jaguneb järgmisteks osadeks: kokkuvõte, sissejuhatus, teoreetilised lähtekohad, meetod, tulemused, arutelu, kasutatud kirjandus.

Metoodika

Valimi moodustamine

Kirjeldatava uurimuse valim oli koostatud koolide juhusliku valiku alusel. Selleks koostati nimekiri Võrumaa eesti õppekeele ja Ida-Virumaa vene õppekeele koolidest ning valiti välja erinevad linna- ja maakoolid. Töös osales viis tavalise õppekavaga kooli. Uurimus viidi läbi märtsis 2013. aastal. Uuring hõlmab sihtgruppide kaht vanuserühma: kuuenda klassi ja üheksanda klassi õpilasi. Kokku väljastati 350 ankeeti, millest tagastati uurimuskõlblikuna 293. Eesti õppekeele koolides uuriti 147 õpilast ning vene (sh ka keelekümbliklassid) õppekeele koolides uuriti kokku 146 õpilast. Kuuenda klassi vanuserühmas osales 147 inimest, kellest 75 olid 6. kl õpilased Võrumaa koolidest (3 eesti kooli) ja 72 õpilast Ida-Virumaa koolidest (2 vene kooli) ning üheksanda klassi sihtgrupis oli kokku 146 õpilast, kellest 72 olid 9. kl õpilased Võrumaalt ja 74 õpilased Ida-Virumaalt. Kuuenda klassi õpilaste keskmine vanus oli 12,3 aastat (min 11 a, max 13 a). Üheksanda klassi sihtgrupi keskmine vanus oli 15,2 aastat (min 14 a, max 17 a). Eesti rahvusest olid 184 ehk 62,8% õpilastest, 91 ehk 31,1% õpilastest olid vene rahvusest, 4 õpilasel ehk 1,4% oli märgitud muu rahvus, 7 õpilast ehk 2,4% märkisid korraga kaks rahvust (see oli juhtudel, kui ema ja isa on eri rahvusest) ning 7 noort ehk 2,4 % jätsid enda rahvuse märkimata. Sooliselt jagunesid eesti kooli noored M=74, N= 73; vene kooli noored M=70, N=76. Seega vene õppekeele koolides vastas noormehi veidi vähem kui neidusid, eesti õppekeele koolides oli võrdsem sooline suhe. Uurimuses osalemine oli anonüümne ja vabatahtlik.

Mõõtevahendid

Andmekogumismeetodina on antud magistritöös kasutatud ankeeti (Lisa 3), mille koostamisel lähtuti Julia Safronova (2010) bakalaureusetööst. Julia Safronova ankeet toetus omakorda rahvusvahelises uurimuses kasutatud etniliste hoiakute ankeedile (Kraav, 2008, Hämäläinen et al., 2002), mille koostasid ühistööna 2007. aastal J. Hämäläinen (Kuopio Ülikool), Inger Kraav (Tartu Ülikool) ja Anna Bizaeva (Pihkva Pedagoogiline Ülikool). Peale demograafiliste andmete pidid uuritavad täitma küsimustiku, mis sisaldas 9 küsimust 64 väitega. Küsimustikku oli võimalik täita eesti ja vene keeles. Ankeedi mõõdikuna kasutati enamuses küsimustest Likerti skaalat. Uuritavatel paluti hinnata väited skaalal 1-5 (kus 1 tähendas, et ei ole üldse nõus või ei ole üldse oluline ning 5 tähendas absoluutselt nõus või on väga oluline) või 0-4 (kus 0 ei ole üldse ja 4 väga palju) ning mõned väited nõudsid ristikesi kasti, kui uuritava vastus langes kokku küsimustiku väitega.

Protseduur

Uuring toimus 2013. a märtsikuus. Valitud koolidega toimusid läbirääkimised, mille käigus kaks kooli keeldusid uuringust osalema, kaks kooli jätsid kirjale vastamata ning üks kool nõustus osalema uuringus ainult elektroonilise küsimustiku puhul. Seoses sellega muutus algvalim väiksemaks. Kui koolijuhtide nõusolekud olid saavutatud, jaotati kokkulepitud ajal uuritavatele küsimustikud, mida vastajad täitsid uurija järelevalve all ning tagastasid selle kohe pärast täitmist. Ankeedi täitmine võttis aega 6. klassidel keskmiselt 18 minutit ning 9. klassi õpilastelt 13 minutit. Kõigi tagastatud ankeetide vastused (v.a. 2 ankeedil, mille andmed polnud töödeldavad) sisestati MS EXEL 2003 tabelitöötlusprogrammi, seejärel rakendati neile kirjeldavat ja järeldavat andmeanalüüsi andmetöötlusprogrammis SPSS 21. Andmete võrdluseks ja analüüsiks leiti tulemuste keskmised (tabelis esitatud keskmine skoor (*Mean*) on vastuste aritmeetiline keskmine – arvsuuruste summa jagatis nende suuruste koguarvuga), standardhälbed (*SD*) ning erinevuste ja seoste statistilist olulisust hinnati Spearmani astakorrelatsioonikordaja abil. Keskväärtuste võrdlemiseks on kasutatud Mann-Whitney U testi. Statistiliselt oluliseks loeti tulemused usaldusnivool $p < 0,05$ ning seoste puhul leiti, et tugev seos on siis, kui seosekordaja absoluutväärtus on üle 0,8.

Tulemused

Küsimustiku struktuur

Selleks, et kinnitada küsimustiku sisemist struktuuri, tehti väidetele faktoranalüüsi. Faktoranalüüsi tulemusel jäeti edasiseks analüüsiks alles 37 noorte suhtumist mõõtvat väidet, mis puudutavad nii oma kui ka teisi rahvuseid. Faktoranalüüsi tehti peakomponentide meetodiga, kasutades faktorite *varimax*-viisil pööramist. Faktoranalüüsi peaesmärgiks oli välja selgitada üksteisega sarnanevad väited ehk väited, millele inimesed kalduvad vastama ühte moodi. Eesmärk oli leida omavahel võimalikult sõltumatud faktorid.

Kommunaliteet näitab, kui suur osa iga alg tunnuse variatiivsusest on kirjeldatud ühiste mudelisse kuuluvate faktoritega, st ta peegeldab seda, kui suur on igal tunnusel ühisosa teistega. Kui kommunaliteet mõne tunnuse jaoks jääb faktormudelisse väga madalaks (alla 0,4 ehk 40%), siis viitab see sellele, et tunnusel puudub märkimisväärne ühisosa teiste mudelisse olevate tunnustega (Niglas, s.a.). Lisa 2 tabelis 1, saab näha, et ainult üks tunnus sai väärtuse 0,475 (tunnus nr 9), kõikidel ülejäänud tunnustel on kommunaliteet piisavalt kõrge. Lisa 2 tabelist 2 näeme, et mudelisse valiti 11 peakomponenti, kuna nad vastasid tellimisel esitatud kriteeriumile: nende omaväärtus on suurem kui 1. Nende 11 peakomponendi e algfaktori poolt saab kirjeldatud 63,8% alg tunnuste koguvariatiivsusest, mis on piisav selleks, et mudelit heaks pidada. Kogu küsimustiku sisereliaablus Cronbach'i α oli 0,721 (vt lisa 2, tabel 3).

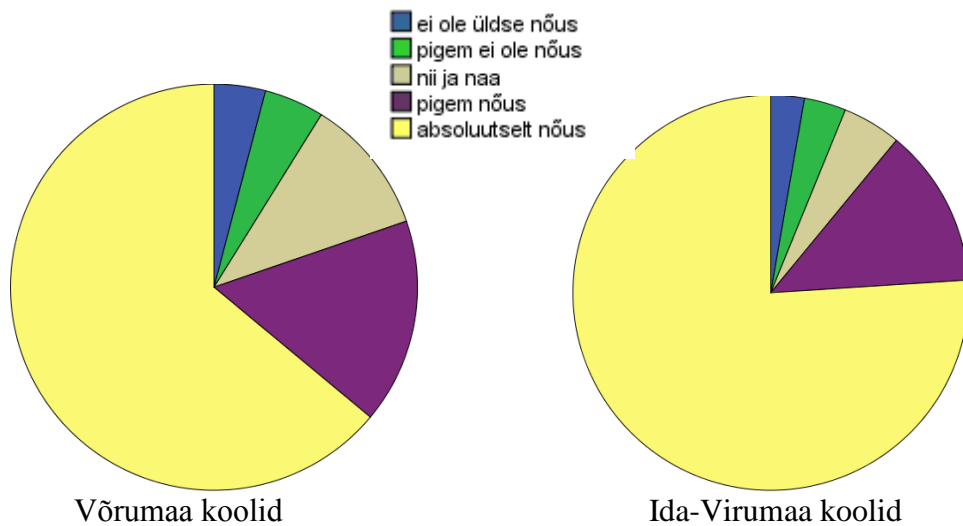
Noorte üldine ettekujutus teistest rahvustest

Antud küsimustega mõõdeti noorte ettekujutust teistest rahvusest. Kuivõrd tänapäeva noored on nõus selle väitega, et kõik rahvad ja rassid on võrdsed ning peavad omama võrdõiguslikkust.

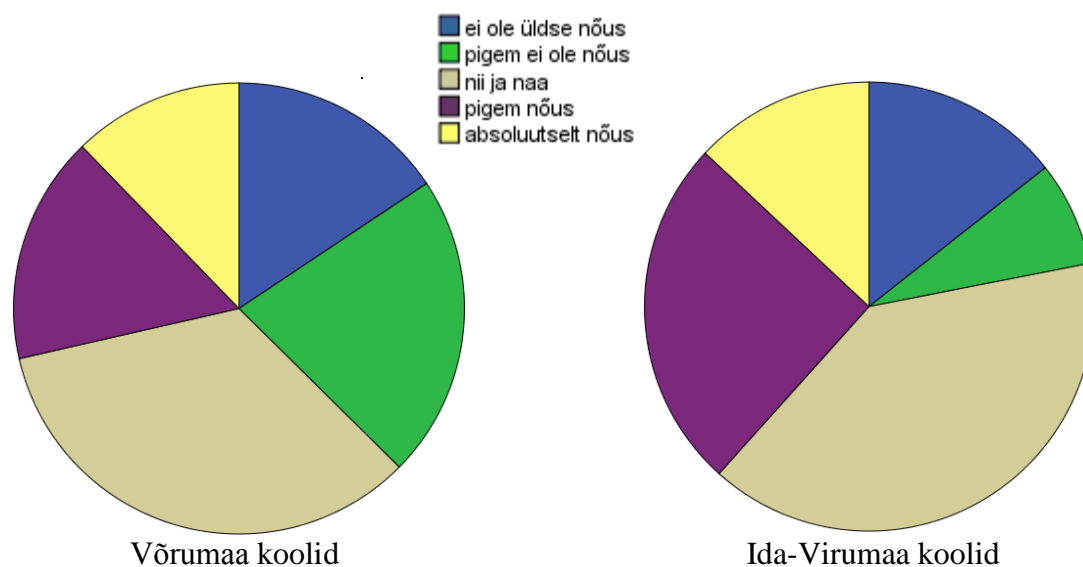
Tabel 2. Noorte üldine ettekujutus teistest rahvusest

	Mõned rahvused asuvad oma arengupoolest kõrgemal arenguastmel	Mõned rahvused on ausamad kui teised	Kõik rassid on võrdsed	Kõik inimesed on võrdsed	Kõikidel inimestel peavad olema võrdsed õigused	Mõned rassid on looduse poolt targemad
N Valid	293	293	291	293	293	293
Missing	0	0	2	0	0	0
Mean	3,63	3,30	3,83	4,21	4,44	3,01

Nagu üleval asuvast tabelist 2 näha, on kõige positiivsem hoiak noortel seoses sellega, et inimesed peavad olema võrdsed ning omama võrdseid õigusi (keskmine hinne 4,4). Kõige vähem nõustuti väitega, et mõned rassid on looduse poolt targemad kui teised (keskmine hinne 3,01). Toon välja need kaks küsimust ka diagrammidena (Joonis 1 ja 2), võrdluses eesti ja vene õppekeelega koolide õpilaste arvamused. Nagu joonistest 1 ja 2 on näha, esineb kooliti väike erinevus. Esimese joonise puhul on suurim erinevus „absoluutselt nõus“ vastuses, vene õppekeelega koolides (ehk antud uurimuses Ida-Virumaa koolides) oli absoluutselt nõus väitega 76% vastajatest, eesti õppekeelega koolides (ehk Võrumaa koolides) oli absoluutselt nõus 63,9% vastajatest. Teise joonise puhul on Ida-Virumaa koolides „pigem ei ole nõus“ umbes kolm korda väiksem kui Võrumaa koolides (vene 7,5% eesti 21,8%). Üsna võrdses seisus on vastused „absoluutselt nõus“ ja „ei ole üldse nõus“. Lisas 2 (Tabel 4 ja 5) ning Lisas 1 (Joonis 2 ja 3) on näha tabelleid ja jooniseid, mis puudutavad noorte üldist ettekujutust teistest rahvustest. Tulemusi analüüsides võib teha järelduse, et noorte üldine ettekujutus teistest rahvustest ja nende õigustest on positiivsed sõltumata uuritavate rahvusest või vanusest.

Joonis 1. Kõikidel inimestel peavad olema võrdsed õigused, sõltumata nende rassist või rahvusest

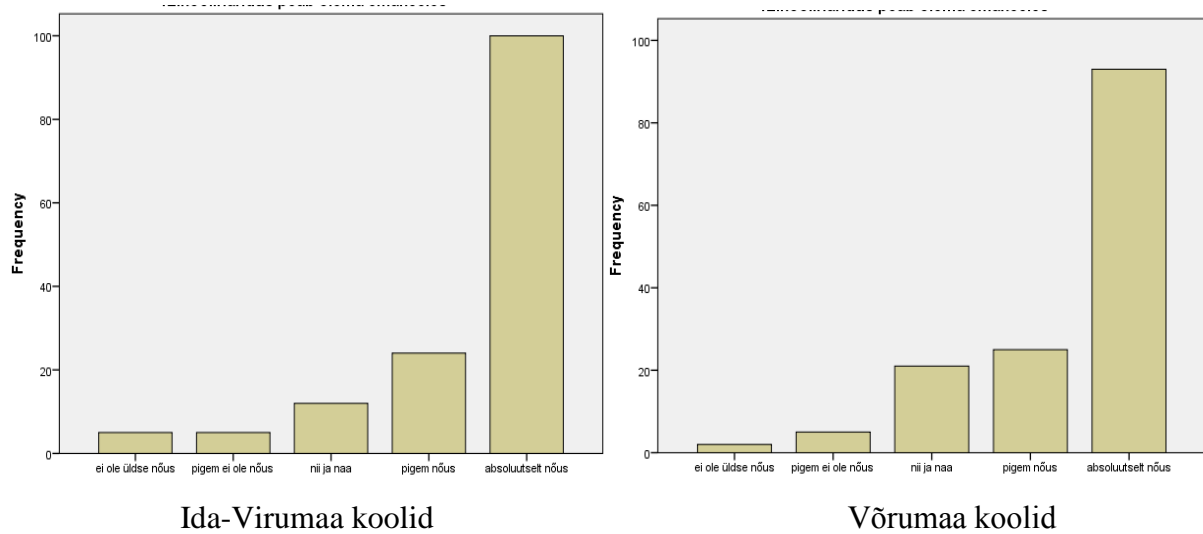

Joonis 2. Mõned rassid on juba looduse poolt targemad kui teised

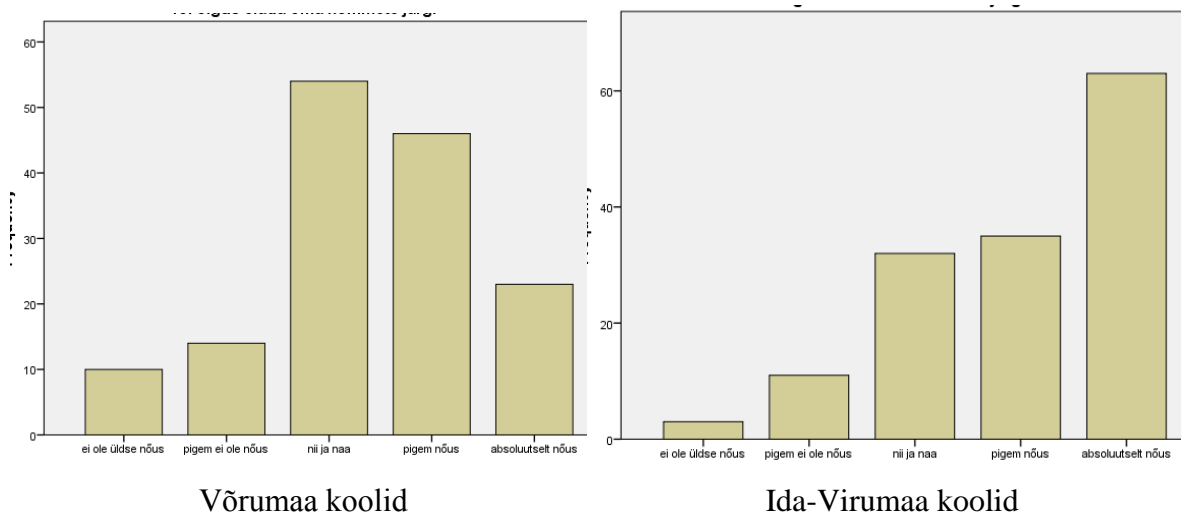
Suhtlemine multikultuurses keskkonnas

Antud kategoorias uuriti, kuidas noored suhtuvad nii oma kui ka teiste rahvuste kommetesse ning kuidas hindavad riigikeele oskuse vajalikkust. Tulemustest selgus, et mõlema õppekeelega koolid hindavad kõrgelt koolihariduse kättesaamist oma emakeeles. Vene kooli näitaja on 68,5%, mis on veidi kõrgem kui eesti kooli vastajate oma (63,3%) (Joonis 3). Suurim erinevus kooliti tuli väitele: „vähemusrahval, kes elab antud riigis alaliselt, peab olema võimalus elada oma kommete ja traditsioonide kohaselt“ (Joonis 4).

Kõige parempoolsem tulp mõlemas joonises tähistav vastust „*absoluutselt nõus*“ ning kõige vasakpoolsem „*ei ole üldse nõus*“.

Joonis 3. Kooliharidus peab olema kättesaadav emakeeles

Joonis 4. Vähemusrahal, kes elab antud riigis alaliselt, peab olema võimalus elada oma kommete ja traditsioonide kohaselt.

Võrreldes 6 ja 9 klasside tulemustes väitele „*vähemusrahal, kes elab antud riigis alaliselt, peab olema võimalus elada oma kommete ja traditsioonide kohaselt*“, olid samuti märgatavad mõned erinevused (Tabel 3). Üheksanda klassi õpilastest „*pigem ei olnud nõus*“ selle väitega 12,3%, kuuendas klassis ainult 4,8%. „*Absoluutselt nõus*“ ja „*pigem nõus*“ oli 61,9% kuuenda klassi õpilastest ning 52,1% üheksanda klassi õpilastest. „*Nii ja naa*“ vastus oli protsentuaalselt väga sarnane.

Tabel 3. Vähemusrahval, kes elab antud riigis alaliselt, peab olema võimalus elada oma kommete ja traditsioonide kohaselt (6. ja 9. klasside võrdus)

6 KLASS	Vastanute arv	Protsent
ei ole üldse nõus	8	5,4
pigem ei ole nõus	7	4,8
nii ja naa	41	27,9
pigem nõus	45	30,6
absoluutselt nõus	46	31,3
Kokku	147	100,0

9 KLASS	Vastanute arv	Protsent
ei ole üldse nõus	5	3,4
pigem ei ole nõus	18	12,3
nii ja naa	45	30,8
pigem nõus	36	24,7
absoluutselt nõus	40	27,4
Total	144	98,6
Missing System	2	1,4
Kokku	146	100,0

Ülejäänud väidete analüüs näitas, et tulemused olid sarnased nii eesti kui ka vene õppekeelega koolides. Lisas 2 on toodud tabelid (Tabel 6 ja 7), kus on näha väidete keskmist (*mean*) ning kõige populaarsemat vastust (*mode*). Tulemuste põhjal võib väita, et noorte suhtumine vähemusrahvastesse on positiivne ning nad pooldavad elamist multikultuurses ühiskonnas.

Noorte kogemused ja hoiakud suhtlemises eri rahvusest inimestega

Selles plokis olevad väidete kaudu uuriti millised on noorte enda hoiakud ja kogemused teiste rahvustega suhtlemisel, kui palju teisest rahvusest sõpru nad omavad, kuidas väärtustavad enda kultuuri ja rahvust, mida hindavad kõrgelt ning kui sallivad on nad teiste rahvusgruppide suhtes. Töö esimeseks hüpoteesiks oli, et Võrumaal õppiv õpilane (eesti õppekeelega koolis), suhtub teise rahvusgruppi positiivsemalt kui Ida-Virumaal õppiv õpilane (vene õppekeelega koolis, sh keelekümbelklassides), kuid nende suhtumine oma rahvusgruppi on sarnane. Tabelis 4 on näha, et kaheksast väitest on kolmel usaldusnivoo näitaja madalam kui 0,05, see tähendab, et õpilaste suhtumine teistesse rahvusgruppidesse ei ole kooliti oluliselt erinev, v.a mõned väited, mida saaks edaspidi põhjalikumalt uurida.

Tabel 4. Võrumaa ja Ida-Virumaa kooliõpilaste suhtumine teiste rahvusgruppidesse

	tunnen vastu- meelsust mõnede rasside vastu	teiste kultuuride õppimine on põnev	ma suhtlen meeleldi teiste rahvus- tega	parim sõber võib olla teisest rahvusest	tutvun meeleldi erirahvust est inimes- tega	väga põnev õppida uut teiste kultuuride kohta	kuulan meeleldi rahvaste- muusikat	olen vaimus- tuses teiste rahvaste kom- metest
Mann-Whitney U	10213,00 0	7979,500	9642,000	10723,50 0	9402,500	9380,500	10311,00 0	8499,000
Wilcoxon W	21091,00	18710,50	20227,00	21454,50	19698,50	20258,50	21042,00	19377,00
Z	0	0	0	0	0	0	0	0
Asymp. Sig. (2-tailed)	-,636 ,525	-3,992 ,000	-1,390 ,164	-,011 ,991	-1,469 ,142	-1,997 ,046	-,596 ,551	-3,144 ,002

Allpool olevatest tabelitest 5 ja 6, on näha koolide keskmist (*mean*) hinnangutes igale väitele ning standardhälvet (*SD*). Nende tabelite põhjal on samuti näha, et suurt erinevust koolide vahe pole. Hajuvuse näitaja on enamuse väidete puhul suurem kui 1, mis näitab, et erinevus üksikute tulemuste ning keskmise vahel on suur. Siit võib järeldada, et noored omavad enamasti positiivseid kogemusi ja hoiakuid suhtlemises teiste kultuuride esindajatega ning seda rahvusele ja vanusele vaatamata. Statistiliselt oluliseks osutasid väited „*teiste kultuuride tundmaõppimine on põnev*“ ning „*olen vaimustuses teiste rahvaste kommetest*“, see annab võimaluse järeldada, et koolid vajavad programmi ja/või abivahendeid noortele teiste kultuuride väärtuste õpetamiseks.

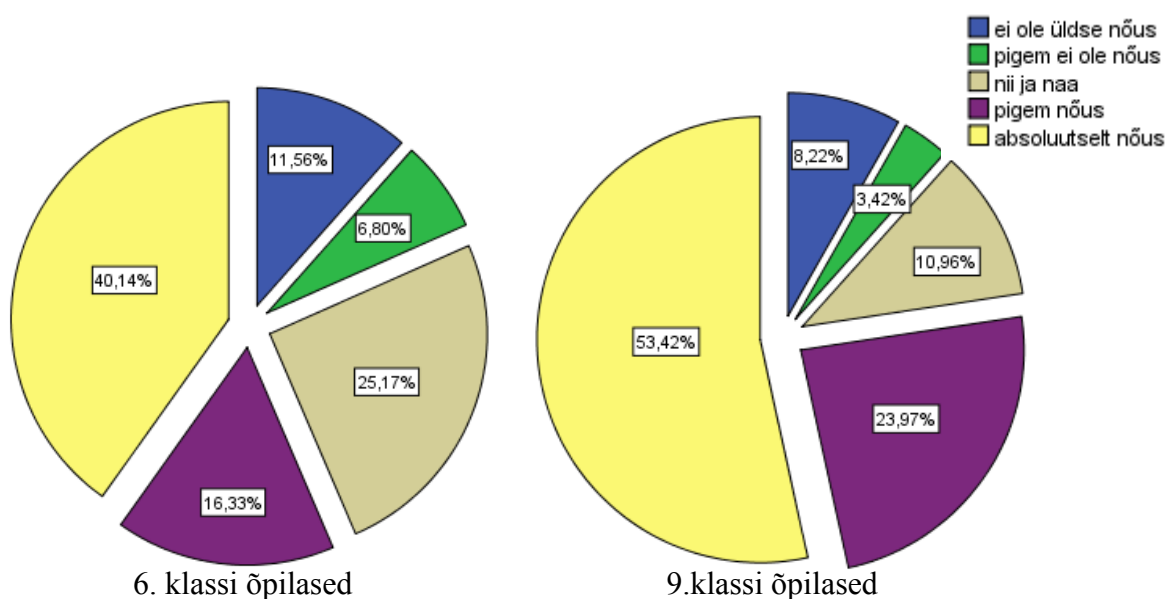
Tabel 5. Ida-Virumaa kooliõpilaste suhtumine teiste rahvusgruppidesse

	Tunnen vastume- elsust mõnede rasside vastu	Teiste kult. õppimine on põnev	Ma suhtlen meeleldi teiste rahvus- tega	Parim sõber võib olla teisest rah- vusest	Ärritab, kui suhtlus- ringi ilmub välis- maalane	Tutvun meeleldi erirah- vustest inimes- tega	Väga põnev õppida uut teiste kult. kohta	Kuulan meeleldi rahvaste- muusikat	Pole prob- leemi abielluda välismaa lasega
N	Valid Missing	145 1	146 0	146 0	146 0	145 1	146 0	146 0	146 0
Mean	2,60	4,36	4,09	4,14	2,04	4,20	4,14	3,32	3,88
Mode	1	5	5	5	1	5	5	5	5
SD	1,391	,923	1,043	1,148	1,275	1,051	1,207	1,447	1,367

Tabel 6. Võrumaa kooliõpilaste suhtumine teiste rahvusgruppidesse

	Tunnen vastume elsust mõnede rasside vastu	Teiste kult. õppimine on põnev	Ma suhtlen meeleldi teiste rahvus- tega	Parim sõber võib olla teisest rah- vusest	Ärritab, kui suhtlus- ringi ilmub välis- maalane	Tutvun meeleldi erirah- vustest inimes- tega	Väga põnev õppida uut teiste kult. kohta	Kuulan meeleldi rahvaste- muusikat	Pole prob- leemi abielluda välismaa lasega
N Valid	147	146	145	147	147	143	147	147	147
Missing	0	1	2	0	0	4	0	0	0
Mean	2,48	3,92	3,99	4,13	1,97	4,06	3,99	3,47	3,89
Mode	1	5	5	5	1	5	5	3	5
SD	1,252	1,031	,928	1,160	1,205	1,040	1,079	1,149	1,272

Et saada teada hoiakute üldist erinevust vanuseti, tehti samasugune statistiline analüüs, kus võrreldi õpilasi klasside kaupa. Tulemustest on näha, et kuuenda ja üheksanda klassi keskmine hinne on samuti suhteliselt sarnane (Lisa 2, Tabel.8 ja 9) Kõige suurem erinevus on väites „minu jaoks poleks probleemiks abielluda võõramaalasega“. Kuuenda klassi keskmine on 3,67 ning üheksanda klassi oma on 4,11. Võib järeldada, et see tulemus võib olla seotud vanuselise arenguga, sest 6. klassi õpilase jaoks tundub abielu kauge tulevikuna, kuid 9. kl õpilane mõtleb juba reaalsemalt tulevikule ehk omab paremat ettekujutust peremudeli suhtes. Kui vaadata antud küsimuse diagramme (Joonis 5), siis võib näha, et 9. kl vastajatest olid „absoluutselt nõus“ või „pigem nõus“ abielluma võõramaalasega 77,39%, 6. klassis on see näitaja umbes 20% madalam ehk 56,47%.

Joonis 5. Minu jaoks poleks probleemiks abielluda võõramaalasega

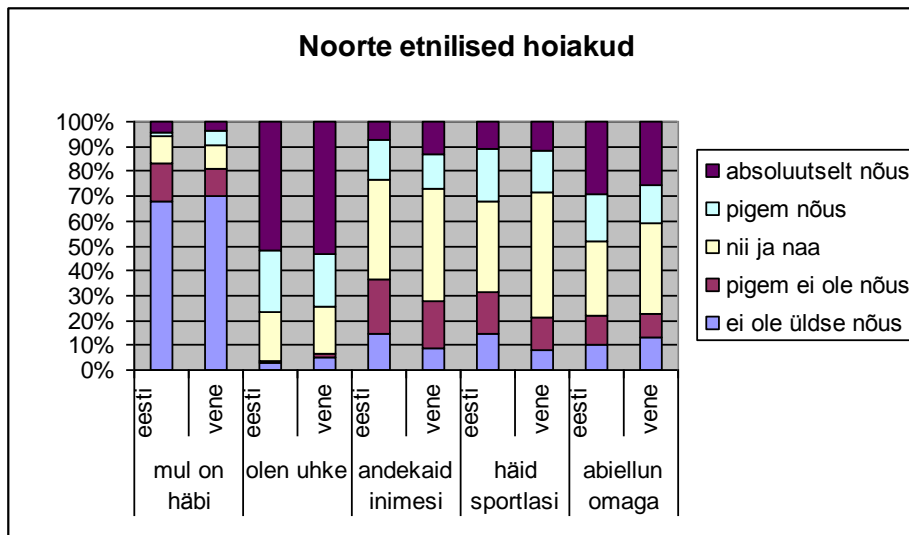
Suhtumine enda rahvusesse

Selles kategoorias oli kasutatud mitut erinevalt sõnastatud väidet, mis aitasid aru saada noorte enda etnilistest hoiakutest ja väärtustest. Lisas 2 esitatud tabelitest 10 ja 11, saab näha statistilist keskmist ja standardhälvet, mis puudutavad noorte suhtumist oma rahvusgruppi. Kõige suurem varieeruvus standardhälbe järgi on väitel „*abiellumisel eelistan oma rahvuse esindajat*“, mis kinnitab ülemise joonise (Joonis 5) õigsust, et vanus ja kogemus selles küsimuses on mõjuv tegur. Kooliti, nagu näha joonisest 6, on erinevus peaaegu olematu.

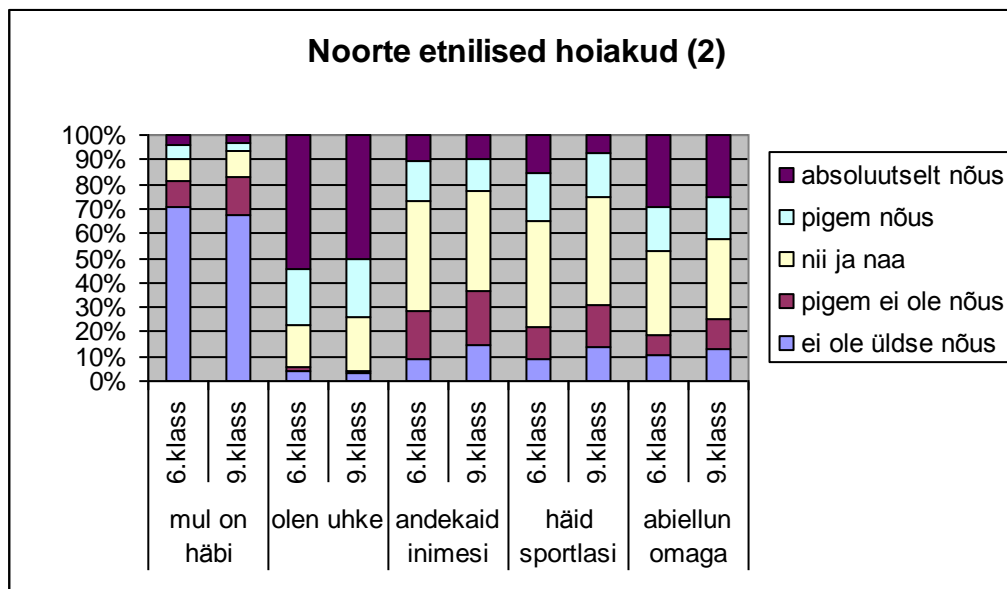
Kuna küsitluse andmete järgi õpivad ka vene õppekeelega koolides mõned eesti rahvusest õpilased ning samuti on eesti õppekeelega koolis olemas vene ja muust rahvusest õpilasi, siis tehti analüüsi samade väidete põhjal, eraldades eesti, vene ja muu rahvuse. Nagu eelpool oli mainitud, osales uurimuses eesti rahvusest 184 õpilast, vene rahvusest 91 õpilast ning 18 õpilast olid muust rahvusest (sh märkimata rahvus ning kaks rahvust korraga). Tulemustest (Lisa 2, Tabel 12 ja 13) on näha, et noorte suhtumine oma etnilisse gruppi on sarnaselt positiivne keskmise hinde põhjal ning tulemused on veelgi ühtlasemad kui koolide võrdluse puhul.

Kahjuks ei saa neid tabelites 12 ja 13 olevaid tulemusi arvestada 100%, sest uuringut tehes selgus, et vene kooli õppilastel on segadus ja arusaamatus rahvuse ja kodakondsuse küsimuses. Seega leiti, et rahvusel põhinevad andmed ei ole piisavalt usaldusväärsed Ida-Virumaa õpilaste puhul ning antud töös võrdluseks kasutatakse erinevate õppekeeltega koole.

Joonisest 6 on näha, et eesti ja vene õppekeelega koolinoorte hoiakud enda rahvusgruppidesse on üldiselt sarnased – kõik tulbad on üksteisega tasakaalus. Erinevusena võib välja tuua „*andekate inimeste ja heade sportlaste*“ väited, kus 36,7% Võrumaa kooliõpilastest ei ole kindel, et nende rahvusest on keskmisest rohkem andekaid inimesi, Ida-Virumaa kooliõpilastel on see näitaja 21,9% (lugesin kokku „ei ole nõus“ ja „pigem ei ole nõus“ vastuseid). Et Võrumaa noored ei usu, et nende rahvusest on keskmisest rohkem häid sportlasi, oli veidi üllatav, aga see protsent on 31,3%, Ida-Virumaal antud väitega ei nõustunud vaid 21,2% õpilastest.

Joonis 6. Eesti õppekeelelega Võrumaa ja vene õppekeelelega Ida-Virumaa koolinoorte suhtumine enda rahvusgruppi.

Joonis 7. Võrumaa ja Ida-Virumaa 6. ja 9. klasside õpilaste suhtumine enda rahvusgruppi.

Töö teine hüpotees kõlas, et kuuenda klassi noored omavad positiivset etnilist hoiakut, võrreldes üheksanda klassi noortega. Üleval oleval joonisel 7 võib näha, et mõlema klassi tulbad on suhteliselt võrdsed. Kuuenda klassi noored hindasid veidi kõrgemalt oma rahvusest andekaid ja spordiinimesi, vastused „*pigem nõus*“ ja „*absoluutselt nõus*“ on nende kahe väite puhul 6. klassis 61,9 % noortest ning 9. klassis 47,9 % vastanutest. Et võrrelda 6. ja 9. klasside õpilaste vastuste keskväärtusi, kasutati Mann-Whitney U-testi.

Tulemustest (Tabel 7) selgus, et viiest väitest ainult üks osutus statistiliselt oluliseks ($p=0,022$). See tähendab, et kuuenda ja üheksanda klassi noortel ei ole suurt erinevust etniliste

hoiakute suhtes. Tähelepanu väärib küsimus „*minu rahvusest on keskmisest rohkem häid sportlasi*“, kuna tema olulisuse nivoo on 0,02, st et antud küsimus on statistiliselt oluline, mida tasuks tulevikus eraldi uurida, seoses „kangelaste kihiga“ (Hofstede, 1993).

Sama testi sooritati ka erinevate õppekeeltega koolide võrdluseks. Tulemustest (Tabel 8) on näha, et kahe grupi antud väidete keskväärtused ei ole statistiliselt olulised, iga väite puhul on olulisuse nivoo (Asymp. Sig. (2-tailed)) ehk p suurem kui 0,05, see tähendab, et teise hüpoteesi teine pool leidis kinnitust ning mõlema õppekeelega koolinoored suhtuvad oma rahvusgruppi sarnaselt.

Tabel 7. Teise hüpoteesi testitulemus (Mann-Whitney U-test) kuuenda ja üheksanda klassi võrdlus

	Abiellumisel eelistan oma rahvust	Mul on häbi oma rahvuse pärast	Olen uhke oma rahvuse pärast	Minu rahvuses on rohkem andekaid in.	Minu rahvuses on rohkem häid sportlasi
Mann-Whitney U	9939,000	10508,500	9915,500	9693,500	9019,500
Wilcoxon W	20670,000	21239,500	20355,500	20424,500	19750,500
Z	-1,129	-,254	-,592	-1,502	-2,292
Asymp. Sig. (2-tailed)	,259	,799	,554	,133	,022

Tabel 8. Esimese hüpoteesi testitulemus (Mann-Whitney U-test). Eesti õppekeelega Võrumaa ja vene õppekeelega Ida-Virumaa koolide võrdlus

	Abiellumisel eelistan oma rahvust	Mul on häbi oma rahvuse pärast	Olen uhke oma rahvuse pärast	Minu rahvuses on rohkem andekaid in.	Minu rahvuses on rohkem häid sportlasi
Mann-Whitney U	10047,000	10541,500	10279,500	9586,000	10014,500
Wilcoxon W	20778,000	21126,500	20432,500	20464,000	20892,500
Z	-,975	-,197	-,024	-1,658	-,834
Asymp. Sig. (2-tailed)	,329	,844	,981	,097	,404

Uuritavate hinnang nende vanemate hoiakutele

Tabelitest 9 ja 10 on näha keskmist, moodi ning standardhälvet väidetele, mida noored arvavad oma vanemate hoiakutest. Antud küsimustega uuriti, kuivõrd on noored teadlikud oma vanemate hoiakutest ning kas need on otseses seoses noorte enda hoiakutega.

Tulemustest on näha, et kõige populaarsem hinne kuuendas klassis (*mode*) on „3“, s.t, et noored pole kindlad oma teadmistes vanemate hoiakutest ning üheksandates klassides „1“, s.t et noored ei olnud absoluutselt antud väitega nõus ning üheksanda klassi õpilased on oma vanemate hoiakutest teadlikumad kui kuuenda klassi õpilased. Suuri erinevusi siiski vanuseti

pole, kuid tuleb ära märkida väide „*ema ei taha, et mul oleks teisest rahvusest sõpru*“, seal on keskmise hinde erinevus kuuenda ja üheksanda klassi õpilastel veidi suurem kui teiste väidete puhul.

Tabel 9. Kuuenda klassi õpilaste hinnang vanemate hoiakutele

		Isa ei taha, et mul oleks eri rahvusest sõpru	Isa ei taha, et ma abielluks välis-maalasega	Isa hindab teiste rahvuste kombed	Ema ei taha, et mul oleks teisest rahvusest sõpru	Ema ei taha, et ma abielluks välis-maalasega	Ema hindab teiste rahvuste kombeid
N	Valid	146	146	146	144	146	145
	Missing	1	1	1	3	1	2
Mean		2,40	2,68	3,37	2,33	2,65	3,48
Mode		1	3	3	1	3	3
SD		1,294	1,269	1,127	1,364	1,295	1,125

Tabel 10. Üheksanda klassi õpilaste hinnang oma vanemate hoiakutele

		Isa ei taha, et mul oleks eri rahvusest sõpru	Isa ei taha, et ma abielluks välis-maalasega	Isa hindab teiste rahvuste kombed	Ema ei taha, et mul oleks teisest rahvusest sõpru	Ema ei taha, et ma abielluks välis-maalasega	Ema hindab teiste rahvuste kombeid
N	Valid	145	145	145	145	146	146
	Missing	1	1	1	1	0	0
Mean		2,14	2,57	3,52	1,96	2,51	3,69
Mode		1	3	3	1	1	4
SD		1,202	1,290	1,008	1,130	1,314	1,000

Antud töö kolmandaks hüpoteesiks oli, et 6 klassi noorte hoiakud on rohkem (positiivselt) seotud vanemate hoiakutega kui 9.klassi laste hoiakud. Et saada teada, kas see on nii, tehti seose monotoonsete näitajate analüüsi, kuna mõlemad näitajad asuvad järjestikaskaalal, siis seose leidmiseks kasutati Spearman astakkorrelatsiooni.

Analüüsimisel lähtuti neljast väitest:

- isa ei taha, et ma abielluks välismaalasega
- ema ei taha, et ma abielluks välismaalasega
- abiellumiseks eelistan oma rahvuse esindajat
- minu jaoks pole probleemi abielluda võõramaalasega

Allpool olevatest tabelitest (Tabel 11 ja 12) on näha, et 6. klasside puhul on vanemate ja laste hoiakutel seos väga vähene, ühe küsimuse puhul lausa olemata ($r = 0,026$). Kuuendate klasside tabeli põhjal (Tabel 11) on kõige suurem negatiivne seos väidetel „mul pole probleemi abielluda välismaalasega“ ja „isa ei taha, et ma abielluks välismaalasega“. Antud väidete korrelatsiooni koefitsient on $-0,319$ ning $\text{Sig}=0,000$

Üheksandate klasside puhul (Tabel 11) on kõige suurem negatiivne seos väidetel „mul pole probleemi abielluda välismaalasega“ ning „ema ei tahaks, et ma abielluks välismaalasega“, siin on $r = -0,469$ ja $\text{Sig}=0,000$, mis tähendab, et on olemas väga nõrk negatiivne seos. Suhteliselt kindlat tugevat positiivset seost nii 6. kui ka 9. klassi õpilastel omavad ema ja isa hoiakud. Ehk kui ema ei taha, et laps abielluks välismaalasega, siis ei taha seda ka isa (6. kl seosekordaja= $0,692$ ja $\text{Sig}=0,000$ ning 9. klassi seosekordaja= $0,815$ ja $\text{Sig}=0,000$, kui korrelatsiooni kordaja on üle $0,8$, siis see on kindel tugev seos).

Tabel 11. Kuuenda klassi Võrumaa ja Ida—Virumaa õpilaste ja vanemate hoiakute seosed

			Pole probleemi abielluda välis- maalasega	Abiellumisel eelistan oma rahvust	Isa ei taha, et ma abielluks välis- maalasega	Ema ei taha, et ma abielluks välis- maalasega
Spearman's rho	Pole probleemi abielluda välismaalasega	Correlation	1,000	-,201*	-,319**	-,238**
		Coefficient				
		Sig. (2-tailed)	.	,015	,000	,004
		N	147	147	146	146
	Abiellumisel eelistan oma rahvust	Correlation	-,201*	1,000	,026	,202*
		Coefficient				
		Sig. (2-tailed)	,015	.	,754	,014
		N	147	147	146	146
	Isa ei taha, et ma abielluks välismaalasega	Correlation	-,319**	,026	1,000	,692**
		Coefficient				
		Sig. (2-tailed)	,000	,754	.	,000
		N	146	146	146	146
	Ema ei taha, et ma abielluks välismaalasega	Correlation	-,238**	,202*	,692**	1,000
		Coefficient				
		Sig. (2-tailed)	,004	,014	,000	.
		N	146	146	146	146

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tabel 12. Üheksanda klassi Võrumaa ja Ida-virumaa õpilaste ja vanemate hoiakute seosed

			Pole probleemi abielluda välis- maalasega	Abiellumisel eelistan oma rahvust	Isa ei taha, et ma abielluks välis- maalasega	Ema ei taha, et ma abielluks välis- maalasega
Spearman's rho	Pole probleemi abielluda välismaalasega	Correlation	1,000	-,339**	-,380**	-,469**
		Coefficient				
		Sig. (2-tailed)	.	,000	,000	,000
		N	146	146	145	146
	Abiellumisel eelistan oma rahvust	Correlation	-,339**	1,000	,093	,190*
		Coefficient				
		Sig. (2-tailed)	,000	.	,267	,021
		N	146	146	145	146
	Isa ei taha, et ma abielluks välismaalasega	Correlation	-,380**	,093	1,000	,815**
		Coefficient				
		Sig. (2-tailed)	,000	,267	.	,000
		N	145	145	145	145
	Ema ei taha, et ma abielluks välismaalasega	Correlation	-,469**	,190*	,815**	1,000
		Coefficient				
		Sig. (2-tailed)	,000	,021	,000	.
		N	146	146	145	146

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

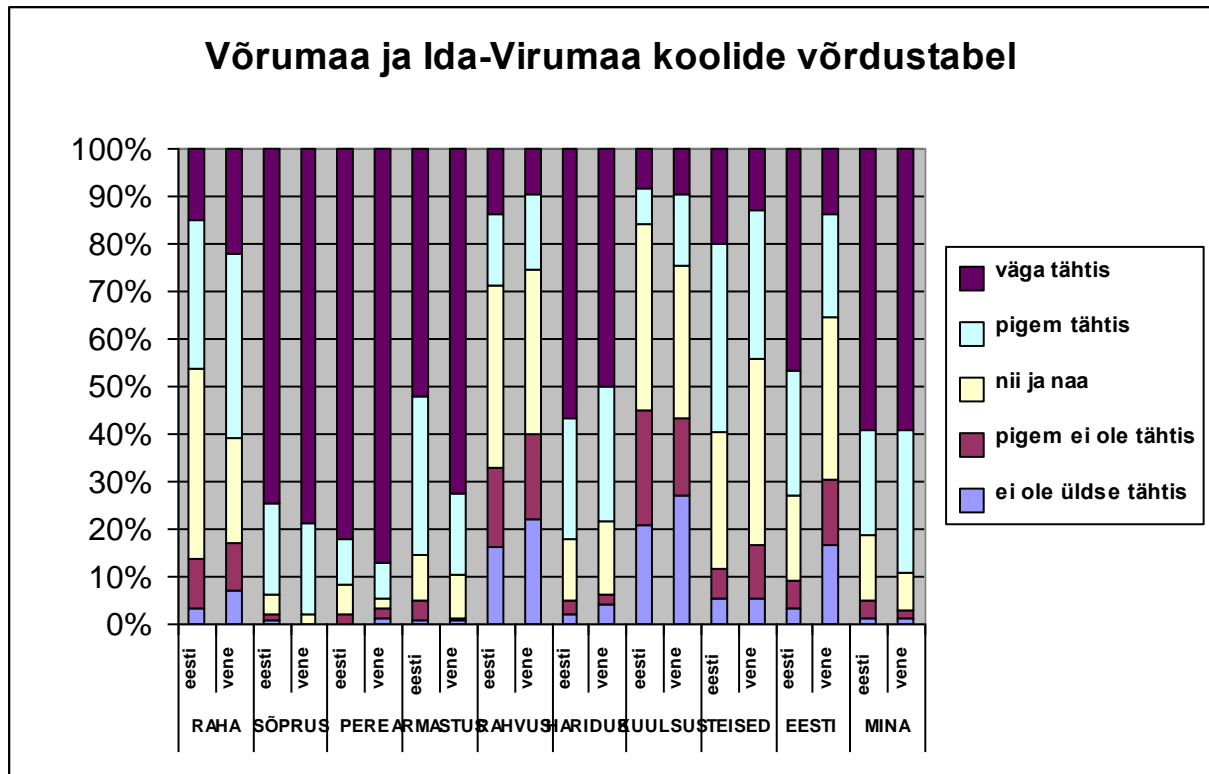
Noorte väärtuste hinnang

Selles plokis olid küsimused noorte väärtuste kohta nende elus, õpilastel paluti hinnata mõnede faktorite olulisust nende elus. Antud töö neljandaks hüpoteesiks oli, et noored, kes väärtustavad teisi inimesi, peavad lugu teiste rahvaste õigustest, traditsioonidest ja kommetest, sõltumata sellest, millisesse etnilisse gruppi nad kuuluvad. Et leida seoseid antud väärtuste vahel, teostati Spearmani astakorrelatsiooni analüüs, millest selgus (Tabel 12), et seos antud väidete vahel puudub.

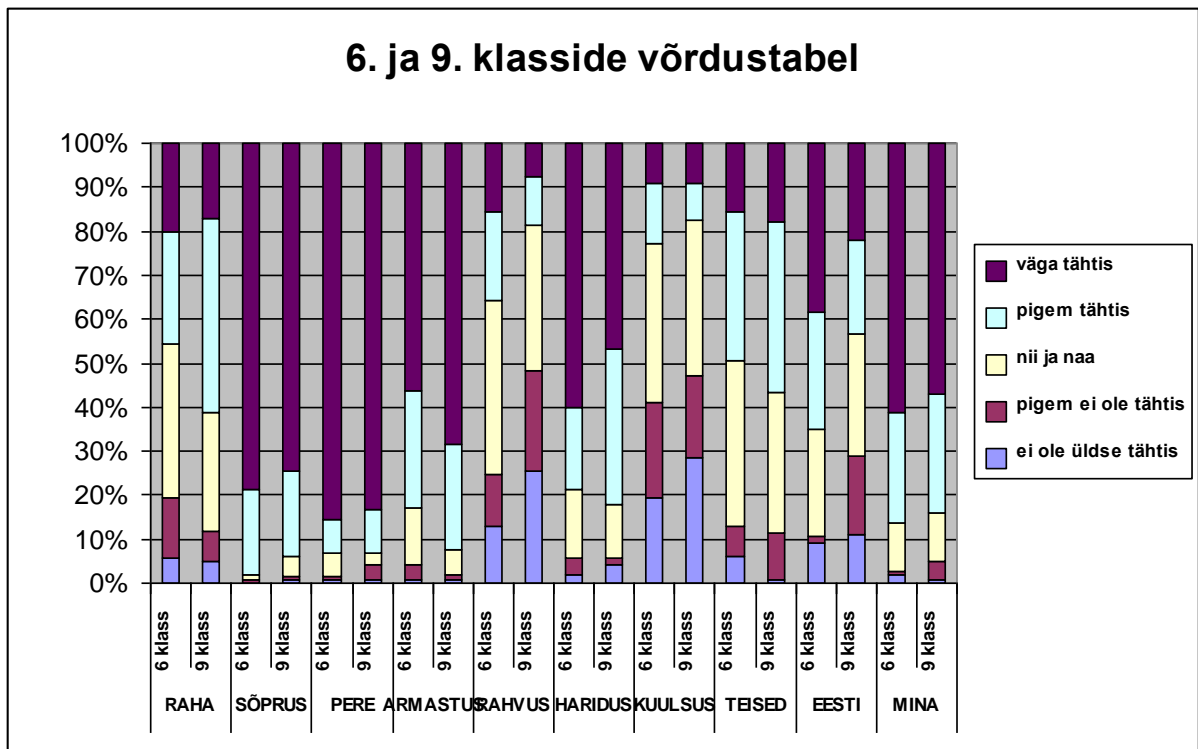
Tabel 12. Seosed noorte hoiakute teiste rahvuste suhtes ning nende endi väärtuste vahel

			Kõikidel on õigus elada oma kommets järgi	Kõikidel inimestel peavad olema võrdsed õigused	Minu jaoks on teised inimesed tähtsad
Spearman's rho	Kõikidel on õigus elada oma kommets järgi	Correlation	1,000	,210**	-,108
		Coefficient			
		Sig. (2-tailed)	.	,000	,067
		N	291	291	289
	Kõikidel inimestel peavad olema võrdsed õigused	Correlation	,210**	1,000	-,010
		Coefficient			
		Sig. (2-tailed)	,000	.	,865
		N	291	293	291
	Minu jaoks on teised inimesed tähtsad	Correlation	-,108	-,010	1,000
		Coefficient			
		Sig. (2-tailed)	,067	,865	.
		N	289	291	291

Allpool olevatest joonistest (Joonis 8 ja 9) võib välja lugeda, et noorte jaoks on väga tähtis sõprus ja perekond ning see tulemus ei sõltunud kooli õppekeelest ega vanusest. Teisele kohale panid õpilased „mina“ ja „haridus“ ning kõige silmapaistvam erinevus eesti ja vene õppekeelega õpilastel on „armastuse“ suhtes, aga see on ainult vastuse „väga tähtis“ puhul, kui liita vastused „väga tähtis“ ja „pigem tähtis“ kokku, siis on erinevus minimaalne (u 4%). Ka üheksanda ja kuuenda klassi õpilasel on armastuse-teemalised tulbad veidi erinevad, ning seal on erinevus pisut suurem kui joonises 8, aga see on siiski väike. Märkamist vajab joonisel 9 lahter „rahvus“, kus üheksanda klassi õpilased hindavad rahvuse tähtsust madalamalt (47,9% vastasid „ei ole tähtis“ või „pigem ei ole tähtis“) kui kuuenda klassi õpilased (24,8%). Kokkuvõtteks on kõige vähem tähtsad noorte jaoks kuulsus, rahvus ja raha. Eestimaad hindavad ootuste kohaselt eesti õppekeelega noored rohkem tähtsaks kui vene õppekeelega õpilased. Kuuendate ja üheksandate klasside vastuste võrdluses on Eestimaa suurema tähtsusega 6. klassi õpilaste jaoks. Samuti tulemustest selgus, et nii vene kui eesti õppekeelega koolinoorte jaoks omavad suurt tähtsust loomad ja lemmikloomad, veel märgiti, vanemate, töö (see faktor esines ainult 9.klasside vastajate puhul) ning hobide tähtsust, neid vastuseid kirjutati ankeedi seitsmendale küsimusele, „muu“ lahtri sisse.

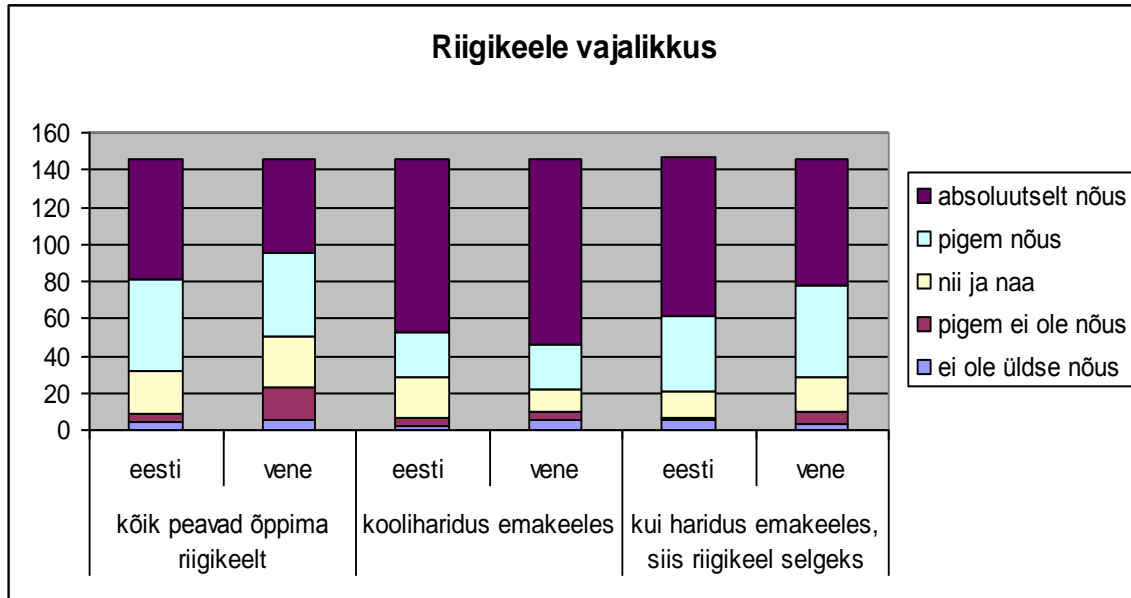

Joonis 8. Eesti õppekeelega Võrumaa ja vene õppekeelega Ida-Virumaa kooliõpilaste väärtuste võrdustabel (raha-sõprus-perekond-armastus-rahvus-haridus-kuulsus-teised inimesed-Eestimaa-mina ise)

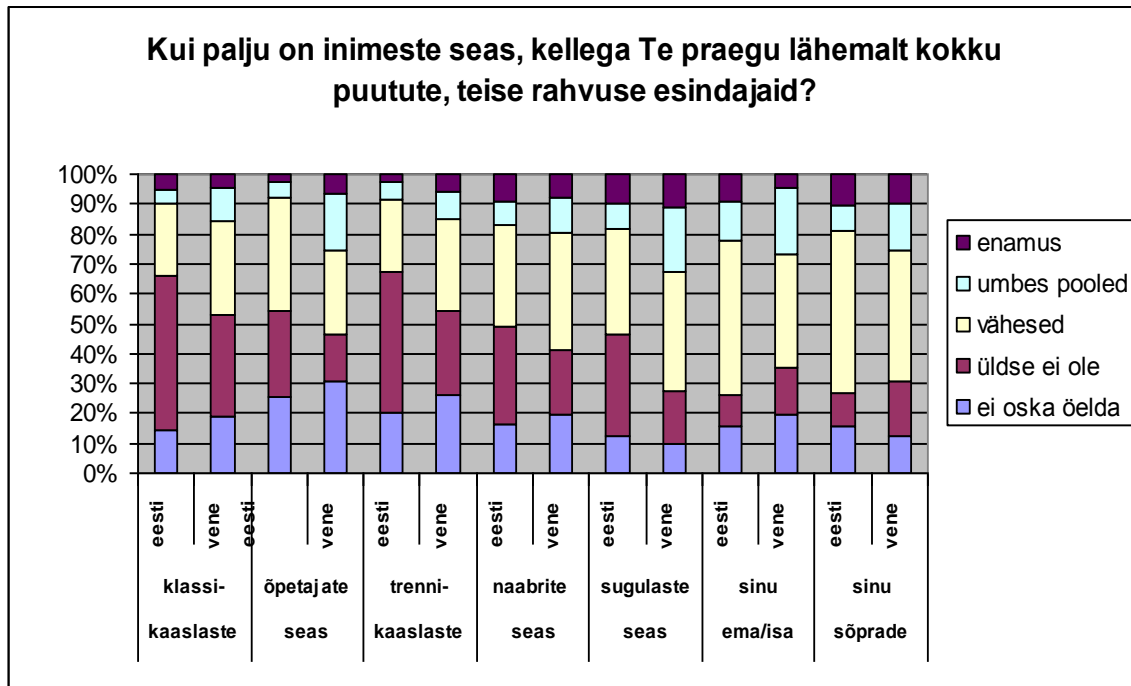
Joonis 9. Kuuenda ja üheksanda Võrumaa ja Ida-Virumaa kooliõpilaste väärtuste võrdustabel (raha-sõprus-perekond-armastus-rahvus-haridus-kuulsus-teised inimesed-Eestimaa-mina ise)

Tulpdiaagrammidena (Joonis 10) on välja toodud ka noorte vastused eesti keele väärtustamise suhtes. Joonisest 10 on näha, et mõlema kooli noored leiavad, et kooliharidus peaks olema emakeelne ning samuti näevad mõlemad riigikeele õppimise vajadust, see on väga positiivne muutus just vene keelt kõnelevate noorte seas.

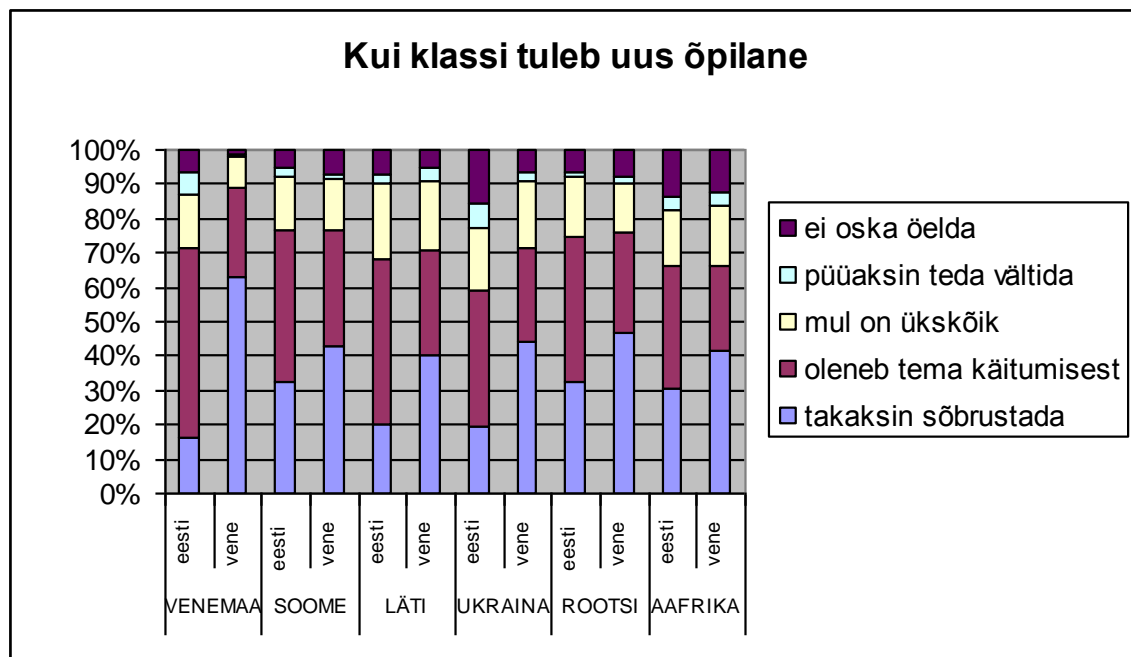

Joonis 10. Eesti õppekeelega Võrumaa ja vene õppekeelega Ida-Virumaa kooliõpilaste arvamused eesti keele õppimise vajalikkuse kohta

Sissejuhatavas osas oli toodud Korts ja Vihalemmi (2009) tabel „kui palju on inimeste seas, kellega te lähemalt kokku puutute, teise rahvuse esindajaid“. Allpool oleval joonisel (Joonis 11) on näha Ida-Virumaa ja Võrumaa õpilaste vastuseid samale küsimusele. Joonisest 11 on näha, et vene õppekeelega kooliõpilastel on kõige rohkem teistest rahvusest inimesi sugulaste ja ka õpetajate seas. Eesti õppekeelega kooliõpilastel on kokkupuude teiste rahvustega kõige rohkem ema/isa tuttavate kaudu. Samuti on märkimisväärne „ei oska öelda“ protsent nii vene kui ka eesti õppekeelega kooliõpilaste seas õpetajate puhul. Tulemustest võib järeldada, et tänapäeva noored on olnud kontaktides teiste rahvuste esindajatega olgu need inimesed koolis, sõprade või tuttavate hulgas. Märkimist väärib ka ankeedi kaheksanda küsimuse tulemused (Joonis 12), kus paluti uuritavaid ennustada oma käitumist, kui klassi tuleb teisest rahvusest õpilane. Antud tulemuste põhjal võib väita, et eesti õppekeelega Võrumaa koolinoored olid ettevaatlikud, ning kõige enam eelistasid vastuse: „et sõltub uue õpilase käitumisest“. Vene õppekeelega Ida-Virumaa koolinoored olid antud küsimuse põhjal rohkem tutvustele avatud aga mõlema kooli noorte jaoks omab tähtsust ka „uue õpilase päritolumaa“. Siit võime järeldada et stereotüüpide mõju on veel tugev ka tänapäeva.

Joonis 11. Kui palju eesti õppekeeleka Võrumaa ja vene õppekeeleka Ida-Virumaa õpilane puutub kokku teiste rahvaste esindajatega

Joonis 12. Võrumaa ja Ida-Virumaa koolinoorte vastused küsimusele: „Kuidas Sa suhtuksid, kui Teie klassi tuleks õpilane, kes on pärit...“

Arutelu

Käesoleva töö eesmärgiks oli eelkõige kaardistada eesti ja vene õppekeelega 6. ja 9. klasside õpilaste etnilised hoiakud ning suhtumine teistesse rahvusgruppidesse. Esimese hüpoteesi puhul oli eelduseks, et suhtumine teistesse rahvusgruppidesse sõltub õpilase asukohast, kuid oma rahvust ja kultuuri hindavad mõlema grupi noored sarnaselt. Sest nagu Korts ja Vihelemm (2008) mainisid, on inimeste suhtumine teise rahvusgruppi positiivsem, kui tema kontaktid teiste rahvusgruppide esindajatega on sagedased, lisafaktoriks nimetati ka konteksti, kus see kokkupuude toimub. Kuna Ida-Virumaal, antud uurimuses Ahtme linnaosas, on eestlasi väga vähe, siis võis eeldada, et Võrumaa õpilased suhtuvad teistesse rahvusgruppidesse positiivsemalt, sest Võrumaa noortel on veidi rohkem kokkupuutepunkte mitte-eestlastega.

Töö esimene hüpotees, et Võrumaal õppiv õpilane (eesti õppekeelega koolis) suhtub teise rahvusgruppi positiivsemalt kui Ida-Virumaal õppiv õpilane (vene õppekeelega koolis sh keelekümblusklassides), kuid nende suhtumine oma rahvusgruppi on sarnane, ei leidnud täielikku kinnitust. Tulemustest selgus, et nii Võrumaa kui Ida-Virumaa õpilased suhtuvad teistesse rahvusgruppidesse positiivselt ning nende tulemuste keskmised olid suhteliselt sarnased. Olulisi erinevusi ei leitud, v.a. mõned küsimused, nagu teiste rahvaste kultuuride ja kommete tundmaõppimine, millele võiks edaspidistes uuringutes rohkem tähelepanu pöörata. Esimese hüpoteesi teine pool leidis kinnitust, sest mõlema rühma noorte suhtumine oma rahvusgruppi oli uuringu tulemuste põhjal sarnane. See näitab, et tänapäeval hakkavad noorte hoiakutes toimuma positiivsed muutused ning võrreldes 2001 (Valk), 2006 (Toots, Indnurm, Ševeljova) või 2007 (Proos, Pettai) aastate tulemustega näitavad antud uurimustöö tulemused, et sõltumata õppekeelest ja keskkonnast, omavad noored positiivseid hoiakuid nii enda kui ka teiste rahvusgruppide suhtes. Kui tuletada meelde ka 2010 a lõimumiskava monitooringu tulemused, mis näitasid samuti positiivset arengut antud valdkonnas, siis võib teha järelduse, et meie ühiskond liigub väikeste, aga kindlate sammudega multikultuurse haritud ühiskonna suunas, kus kõrvuti eksisteerivad mitu kultuuri, mis täiendavad ja toetavad teineteist. Kuid ei tohi unustada, et stereotüüpide mõju on siiski olemas ja selle erinevus rahvusesti tuli uuringus välja. Seda näitasid meile kaheksanda küsimuse tulemused (Joonis 12), see tähendab, et koolidel on mõtlemisained teemal, kuidas mõjutada noorte stereotüüpide kujunemist positiivsuse poole.

Töö teine hüpotees, et kuuendate klasside noored omavad positiivseid etnilisi hoiakuid võrreldes üheksandate klasside noortega, ei leidnud samuti kinnitust, kuna olulist erinevust

kuuenda ja üheksanda klassi õpilaste vastustes polnud. Siin tuli välja faktor, et hinnates rahvuse „*kangelasi*“ (ehk väide heade sportlaste olemasolust oma rahvuse sees), oli olemas klasside vahel statistiliselt oluline erinevus, seega seda aspekti tasub edaspidi uurida. Antud uurimuse raames ei olnud prioriteediks välja selgitada noorte suhtumist rahvuskangelastesse. Kuid ei tohi unustada Pajupuu (2001) sõnu, et võõrasse kultuuri sattudes märkame me kõigepealt antud kultuuri sümboleid, seejärel kangelasi ja siis kunagi hiljem tuleb „sibula“ tuum – väärtused, seega need peamised kihid on väga tähtsad, et jõuda väärtusteni ning väärtused on vajalikud, et hinnata võõrast kultuuri ja selle kultuuri esindajaid vääriliselt.

Uurimustöö kolmandaks hüpoteesiks oli, et vanemate hoiakud on positiivselt seotud 6. klassi laste hoiakutega rohkem kui 9. klassi noorte hoiakutega. Ka see hüpotees ei leidnud kinnitust, kuna selgus, et vanemate hoiakud on pigem negatiivses seoses laste hoiakutega ning see seos kas on väga nõrk või täiesti olematu. Hüpoteesi püstitades toetuti sellele, et hoiakute kujunemise juures on vanus oluline faktor, seda tõestasid Blake ja Dennis (1943, viidatud Reek, 2012) oma uurimuses, kuid etnilised hoiakud ning stereotüübi hoiakud on erinevad oma sisu poolest. Nagu Valk (2001) kirjutas, on etniline identiteet ühelt poolt kaasasündinud omadus ning teiselt poolt omandab inimene elu jooksul etnilise identiteedi tunnuse, stereotüüpide puhul see ütlus aga ei kehti, arvatavasti sellepärast kolmas hüpotees ei leidnudki tõestust. Samuti tuleb märkida, et hea oleks uurida vanemate hoiakuid nende endi käest ning seejärel koguda arvamused oma vanemate hoiakutest ka õpilastelt, see annab kindlasti teistsuguste väärtustega tulemusi ning võib olla siis on ka erinevused suuremad ja olulisemad. Kuid ka sellise uuringu puhul, tuleb arvestada, et vastavad vanemad enda kohta mida arvavad õigeks, kasvatuslikult on oluline see, kuidas lapsed vanemate hoiakuid tajuvad ja interpreteerivad. Antud uurimus vaatles vanematate hoiakuid just sellest aspektist – kuidas seda tajub laps (noor). Pole välistatud, et vanematel on teatud eksplitsiitsed hoiakud - hoiakud, mille nad teavad õige olevat. Vanemate käitumise ja mitteverbaalsete väljendute põhjal tajuvad lapsed aga vanemat implitsiitset hoiakuid, mis võivad olla eksplitsiitsetega vastuolus.

Töö neljas hüpotees kõlas nii, et noored, kes väärtustavad teisi inimesi, peavad lugu teiste rahvaste õigustest, traditsioonidest ja kommetest, sõltumata sellest, millisesse etnilisse gruppi nad kuuluvad. Paabo (2003) kirjutas, et kultuuriidentiteedi ja ka etniliste hoiakute aluseks saavad eelkõige olla väärtused. Helakorpi (2009) sõnul on isiku väärtused seotud tema maailmapildiga, sellega, mida ta igapäevaselt teeb ning saavutab või millesse ta usub. Kahjuks ei leidnud ka neljas hüpotees kinnitust, kuna seosed olid analüüsitava väidete vahel väga nõrgad, kuid nad olid statistilised väga olulised, s.t et kindlasti tuleb neid uurida ning

võrrelda edaspidistes uurimustes. Positiivne oli, et mõlema rühma noorte peamisteks väärtusteks osutusid sõprus ja perekond, ning teised inimesed ja rahvuse faktor olid asetatud peaaegu viimasele kohale. Tänu sellele võib teha järelduse, et nii vene, eesti kui 6. ja 9. klassi noortel on väärtused kindlalt paigas ning nende etniline enesemääratlus ei ole nii oluline, nagu tuli välja Kortsu ja Vihalemmi (2009) uuringutest.

Uurimuse käigus sooviti leida vastused küsimustele:

- Kui tugevasti erinevad eesti ja vene noorte hoiakud suhtlemises eri rahvustest inimesega.
- Milline suhtumine on eri gruppides eestikeelse hariduse suhtes (arvestades lõimumiskava eesmärke).

Eeldati, et

- Vene ja eesti noorte hoiakud on sarnased suhtumises eri rahvustest inimestesse.
- Eesti keele õppimise vajalikkust näevad mõlemad uuritavad grupid sarnaselt.

Võttes arvesse uuringu tulemusi, võib esimese küsimuse puhul väita, et vene ja eesti õppekeelega koolinoorte hoiakud suhtumises eri rahvusest inimestesse on üldiselt sarnased ning positiivsed. Mõlematel on olemas kogemused suhtlemises teiste rahvuste esindajatega. Kui võrrelda monitooringu (2010) Korts ja Vihalemmi (2008) ning antud uurimuse tulemusi, siis on näha seaduspärasust, et vene keelt kõnelevatel inimestel on üldiselt rohkem kokkupuute punkte teiste rahvuste esindajatega. Mis annab neile võimaluse omada veidi positiivsema hoiaku teiste rahvuste suhtes, kuid nagu Vihalemm (2008) oma uurimuses kirjutas, sageduse kõrval on tähtsaks faktoriks ka kontekst, kus see kokkupuude toimub. Antud uurimus näitas, et mõlema uuritava grupi puhul on olemas hoiakutes nii negatiivsust kui ka positiivsust, kuid üldiselt on uuritavate hoiakud positiivsed ning omavahel sarnased.

Teise küsimuse puhul võib väita, et nii eesti kui vene õppekeelega koolinoorte jaoks on väga tähtis eesti keele õppimine, kuid tuleb mainida, et mõlemad rühmad pidasid tähtsaks ka koolihariduse saamist oma emakeeles. Seega võib teha järelduse, et haridusreform on vajalik ning antud uurimuses osalenud õpilased on valmis seda vastu võtma just osaliselt eestikeelsete ainete sisseviimise näol, kuid nad ei ole veel valmis hariduse täielikuks eestikeelseks üleminekuks. Toetudes Vetiku (2009) sõnadele, võib öelda, et osalise eestikeelse õppe sisseviimise eesmärgiks on avaliku sfääri sidususe suurendamine, mis samal ajal säilitab ka venekeelse õppe ning samas omakorda aitab säilitada vene keelt kõnelevatele inimestele oma kultuuri ja identiteedi. Seega tuleb järgida lõimumiskava 2008-2013

eesmärgi, teha julgelt ettepanekuid lõimumisvaldkonna arengukavale (Lõimuv Eesti 2020, 2012), ning püüda parema multikultuurse ühiskonna poole.

Tänuõnad

Tänan kaasüliõpilast Kersti Smorodinat, kolleege Maire Lembergit ja Heliise Riisaart, kes andsid nõu ning võimaldasid mulle aega ja vahendeid töö kirjutamise jaoks. Toetava ja mõistva suhtumise eest tänan oma abikaasa Kalmer Aasat ja sõpra Aigi Mustot ning kannatlikkuse eest suured tänud minu lastele Alex ja Kailyn Aasale.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli sotsiaal- ja haridusteaduskonna, haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

20.mai 2013 Oksana Aasa

Kasutatud kirjandus

- Aimre, I. (2001). *Sotsioloogia*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton.
- Eesti lõimumiskava 2008-2013* (2008). Külastatud aadressil: www.kul.ee
- Banks, J.A., Banks, C.A.M. (2001). *Multicultural Education: Issues and Perspectives* (4th ed.). New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Gay, G. (2000). *Culturally Responsive Teaching: Theory, Research, and Practice*. New York: Teachers College Press. Retrieved from <http://www.intime.uni.edu/multiculture/intro.htm>
- Helakorpi, S. (2009). Väärtused kutsehariduses. M.Sutrop, P.Valk & K.Velbaum (koost) *Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikud ja võimalused 21.sajandi Eesti ja Soome koolis* (lk 189-211). Tartu: AS Pakett
- Hofstede, G.(1993). Kulttuurit ja organisaatiot. Mielen ohjelmointi. Juva: WSOY
- Hämäläinen, J., Kraav, I., Bizaeva, A. (2002). *Kotikasvatuksen arvot Suomessa, Venäjällä ja Virossa*. Kuopio: Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 32.
- Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000-2007* (2000). Külastatud aadressil: www.kul.ee
- Kiuru, H. (2011). *Erirahvusi ühendava riigiidentiteedi kujunemine eesti- ja venekeelsete koolide õpilastel*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- Kon, I. (1981) „Mina avastamine“. Tallinn: Kirjastus Eesti Raamat
- Korts, K., Vihalemm, T. (2008). *Rahvastevahelised suhted, kontaktid ja meie-tunne*. Külastatud aadressil: www.kul.ee
- Крайг, Г. (2000). Психология развития 7-е международное издание. СПб.: Издательство “Питер”
- Kraav, I. (2008). *Püsiivat ja muutuvat Eesti noorte väärtushinnanguis võrdluses naabermaadega*. Tartu Ülikool. Külastatud aadressil: www.eetika.ee
- Lauristin, M. (2009). *Kodanikud ja mittekodanikud: venekeelse elanikkonna erinevad kategooriad ja lõimumistendentsid*. Külastatud aadressil: www.kul.ee
- Lauristin, M., Kaal, E., Kirss, L., Kriger, T., Masso, A., Nurmela, K., Seppel, K., Tammaru, T., Uus, M., Vihalemm, P., & Vihalemm, T. (2011). *Monitooringu tulemuste lühikokkuvõte*. Külastatud aadressil: www.kul.ee
- Leppik, P. (2000). Lapse arendamine ja õpetamise probleeme koolis. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Lukas, T. (2007). Lõimumine Eesti üldhariduskoolides. *Riigikogu Toimetised, RiTo 16*
- Lõimuv Eesti 2020* (2012). Külastatud aadressil: www.kul.ee

Niglas, K. (s.a.). *Faktoranalüüs*. Külastatud aadressil:

<http://minitorn.tlu.ee/~katrin/cmsSimple/uploads/opmat/faktor.pdf>

Paabo, T (2003). *Eesti identiteedi märgid*. Külastatud aadressil: <http://lepo.it.da.ut.ee>

Pajupuu, H. (2001). Kuidas kohaneda võõras kultuuris. Käsiraamat. *Tallinn: AS Pakett*

Proos, I., Pettai, I. (2007). *Rahvussuhted ja integratsiooni perspektiivid Eestis*. Tallinn: OÜ Saar Poll.

Pulver, A., Toomela, A. (2012). *Muukeelne laps eesti koolis. Lõpparuanne*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Psühholoogia Instituut

Pöder, M., Sutrop, M., & Valk, P. (2009). Väärtused, iseloom ja kool. *Tartu: AS Pakett trükikoda*.

Põhikooli riiklik õppekava (2011). Külastatud aadressil: www.riigiteataja.ee

Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava (2002). Külastatud aadressil: www.riigiteataja.ee

Püvi, M. (1999). Venelaste integratsioon Eesti ühiskonda. Publitseerimata bakalaureuse töö. Tartu Ülikool

Reek, H. (2012). 4. klassi õpilaste etnilised stereotüüpsed hoiakud ja nende seosed sotsiaalsete suhetega klassis. A. Pulver, & A. Toomela. *Muukeelne laps eesti koolis. Lõpparuanne* (lk 146-169). Tallinn: Tallinna Ülikooli Psühholoogia Instituut

Runblom, H (1996). Rootsi mitmekultuurilisus Euroopa võrdlevas perspektiivis.

Mitmekultuuriline ühiskond: probleeme ja lahendusi. Tallinn: Jaan Tõnissoni Instituut

Ruutsoo, R. (2000). Rahvusriik, identiteet ja Euroopa Liit. *Infovoldik „Eesti ja Euroopa Liit”, No 16*. Euroopa Liidu Infosekretariaat, 1-4.

Safronova, J. (2010). *Noorte etnilised hoiakud vene koolide näitel*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.

Sutrop, M. (2008). Otsides Eesti ühiskonnatunnet. *Eesti Päevaleht* 4.10.2008

Tajfel, H. (1981). Human groups and social categories : studies in social psychology Cambridge University Press, Cambridge.

Toots, A., Idnurm, T., Ševeljova, M. (2006). *Noorte kodanikukultuur muutumas ühiskonnas. Üle-eestilise kodanikukasvatuse kordusuuringu lõppraport*. Tallinn.

Толковый словарь русского языка (s.a.). Külastatud aadressil: <http://www.slovarus.ru/>

Tikerpuu, A., Tulva, T. (1998). Eesti lastekaitsetööst sotsiaaltöö kontekstis. *Tallinn: TPÜ*

Trasberg, K. (1995). *Rahvushariduse idee areng Eestis 19. sajandil*. Tartu, : Tartu Ülikool

Tropp, L. R. (2006). Valuing Diversity and Interest in Intergroup Contact. *Journal of Social Issues*, Vol. 62, No. 3, 2pp. 533—551.

Tõnurist, A. (2011). *REL 2011: Eestis elab 192 rahvuse esindajaid*. Külastatud aadressil: www.stat.ee

Uuringu „Eesti lõimumiskava eesmärkide saavutamise monitooring 2010“ kokkuvõte (2010). Külastatud aadressil: www.kul.ee

Uuringu integratsiooni monitooring (2005). TLÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut. Külastatud aadressil: www.meis.ee

Valdez, A. (1999). *Learning in Living Color: Using Literature to Incorporate Multicultural Education into the Primary Curriculum*. Boston: Allyn and Bacon.

Valk, A. (2001). Two facets of ethnic identity: ethnic pride and ethnic differentiation. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikool Kirjastus.

Valk, A.; Karu, K. (1997). Millel põhinevad eestlaste hoiakud teiste rahvuste suhtes? P. Järve (Toim.). *Vene noored Eestis: sotsioloogiline mosaiik* (lk.171 - 180). Tallinn: Avita

Valk, A., Karu, K. 2001. Ethnic attitudes in relation to ethnic pride and ethnic differentiation. *Journal of Social Psychology*, 5 (lk 583-603).

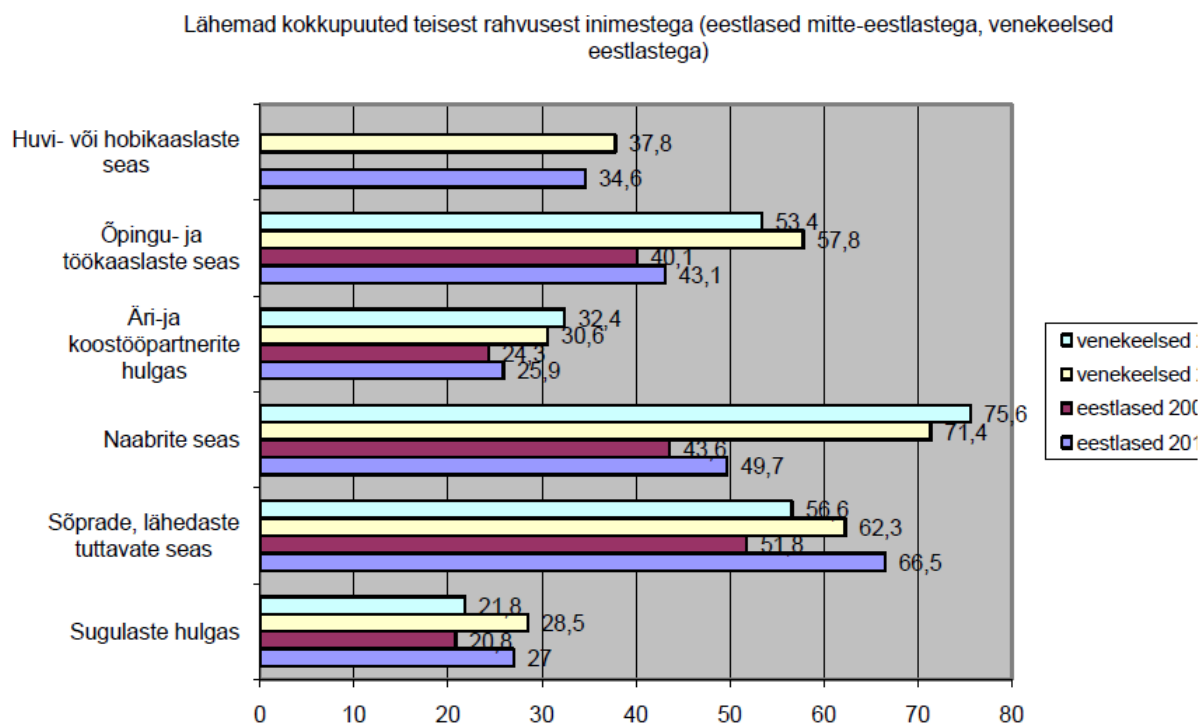
Vetik, R. (2008). Riigiidentiteet ning ühiskonna avaliku sfääri sidusus. *Eesti ühiskonna Integratsiooni monitooring 2008 aruanne*, (164-179).

Vetik, R (2009) *Riigiidentiteet ning ühiskonna avaliku sfääri sidusus*. Külastatud aadressil: www.kul.ee

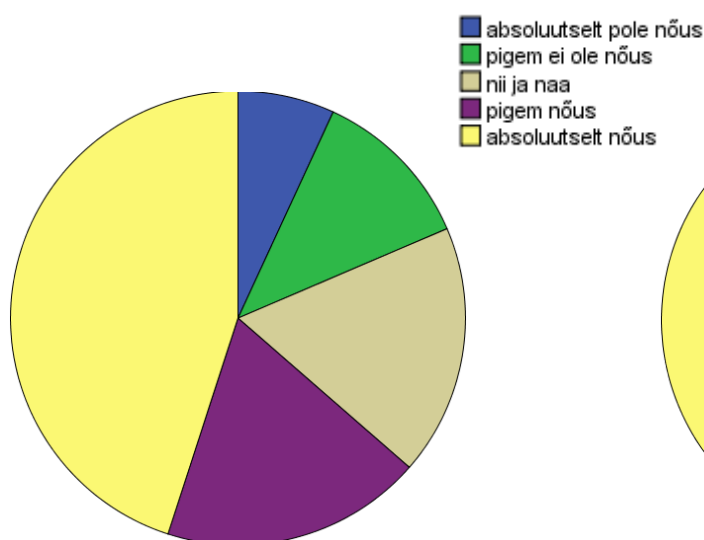
Vihalemm, T (2008). *Keeleoskus ja hoiakud*. Külastatud aadressil: www.kul.ee

I noortefoorumi kokkuvõte „Rahvusvähemusi esindavad noored – aktiivsed ühiskonna kodanikud“ (2011). Külastatud aadressil: www.terveilm.ee

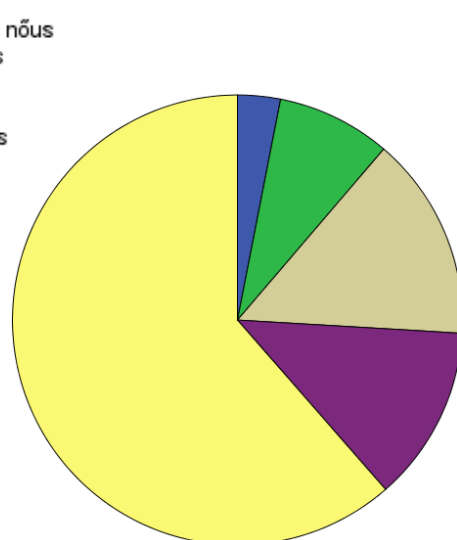
Lisa 1.

Joonis 1. Eestlaste ja venelaste lähimad kokkupuuted teisest rahvusest inimestega (Uuringu „Eesti lõimumiskava eesmärkide saavutamise monitooring 2010“ kokkuvõte, 2010)

Joonis 2. Võrumaa ja Ida-Virumaa koolinoorte arvamus küsimusele: „Mitte ükski rahvus ega rass ei ole teistest üle, kõik on võrdsed“.

Joonis 3. Võrumaa ja Ida-Virumaa koolinoorte arvamus küsimusele: „Kõik inimesed on võrdsed sõltumata nende rassist või rahvusest“.

Tabel 1. Ankeedi faktoranalüüsi tulemused

	Initial	Extraction			
1.Mõned rahvused asuvad oma arengupoolest kõrgemal arenguastmel	1,000	,633	20.raske usaldada teist rahvust	1,000	,698
2. Mõned rahvused on ausamad kui teised	1,000	,521	21.ei taha mõelda, et vend/õde abiellub välismaalasega	1,000	,591
3. rassid on võrdsed	1,000	,684	22.pole probleemi abielluda välismaalasega	1,000	,519
4. inimesed on võrdsed	1,000	,706	23.abiellumisel eelistan oma rahvust	1,000	,644
5.inimestel peavad olema võrdsed õigused	1,000	,573	24.tutvun meeledi erirahvustest inimestega	1,000	,675
6.mõned rassid on looduse poolt targemad	1,000	,518	25.väga põnev õppida uut teiste kultuuride kohta	1,000	,640
7.hea, kui ühiskonnas on eri kultuurid	1,000	,650	26. kuulan meeleldi rahvastemuusikat	1,000	,682
8.riigikeelt peab õppima	1,000	,619	27. mul on häbi oma rahvuse pärast	1,000	,712
9. vähemusrahvas peab arvestama traditsioonidega	1,000	,475	28. olen uhke oma rahvuse pärast	1,000	,719
10. õigus elada oma kommete järgi	1,000	,595	29. olen vaimustuses teiste kommetest	1,000	,534
11.inimesed peavad sügavamalt tutvuma kommetega	1,000	,557	30. minu rahvuses on rohkem andekaid in.	1,000	,659
12.kooliharidus peab olema emakeeles	1,000	,680	31. minu rahvuses on rohkem häid sportlasi	1,000	,646
13.kui haridus on emakeeles, siis kindlasti riigikeele õppimine	1,000	,606	32.isa ei taha, et mul oleks erirahvusest sõpru	1,000	,650
14. ma kohanen kergesti eri rahvusest naabritega	1,000	,572	33.isa ei taha,et ma abilluks välismaalasega	1,000	,783
15.tunnen vastumeelsust mõnede rasside vastu	1,000	,585	34.isa hindab teiste rahvuste kombed	1,000	,675
16.teiste kultuuride õppimine on põnev	1,000	,669	35.ema ei taha,et mul oleks teisest rahvusest sõpru	1,000	,673
17. ma suhtlen meeleldi teiste rahvustega	1,000	,659	36.ema ei taha, et ma abielluks välismaalasega	1,000	,744
18.parim sõber võib olla teisest rahvusest	1,000	,597	37.ema hindab teiste rahvuste kombeid	1,000	,758
19. ärritab kui suhtlusringi ilmub välismaalane	1,000	,732			

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Tabel 2 *Ankeedi Peakomponentide valik*

Compon ent	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	7,705	20,825	20,825	7,705	20,825	20,825	3,825	10,338	10,338
2	2,951	7,976	28,800	2,951	7,976	28,800	3,220	8,703	19,041
3	2,063	5,575	34,376	2,063	5,575	34,376	3,143	8,494	27,536
4	1,996	5,394	39,770	1,996	5,394	39,770	2,378	6,426	33,962
5	1,725	4,661	44,432	1,725	4,661	44,432	1,954	5,280	39,242
6	1,481	4,003	48,435	1,481	4,003	48,435	1,820	4,919	44,161
7	1,337	3,614	52,049	1,337	3,614	52,049	1,770	4,784	48,944
8	1,208	3,264	55,313	1,208	3,264	55,313	1,587	4,288	53,233
9	1,123	3,036	58,348	1,123	3,036	58,348	1,401	3,786	57,019
10	1,037	2,803	61,152	1,037	2,803	61,152	1,355	3,661	60,680
11	1,006	2,718	63,869	1,006	2,718	63,869	1,180	3,189	63,869
12	,936	2,528	66,398						
13	,891	2,409	68,807						
14	,840	2,270	71,077						
15	,803	2,170	73,248						
16	,745	2,013	75,261						
17	,718	1,940	77,200						
18	,692	1,871	79,071						
19	,683	1,845	80,916						
20	,634	1,714	82,630						
21	,616	1,664	84,294						
22	,603	1,630	85,924						
23	,534	1,443	87,367						
24	,499	1,347	88,714						
25	,474	1,282	89,996						
26	,440	1,190	91,186						
27	,411	1,111	92,296						
28	,392	1,060	93,356						
29	,354	,956	94,313						
30	,337	,910	95,223						
31	,317	,856	96,079						
32	,295	,797	96,876						
33	,291	,787	97,662						
34	,260	,702	98,364						
35	,240	,650	99,014						
36	,213	,574	99,588						
37	,152	,412	100,000						

Tabel 3. *Küsimustiku sisereliaablus*

	N	%
Valid	247	84,3
Cases Excluded ^a	46	15,7
Total	293	100,0

Cronbach's Alpha	N of Items
,721	66

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Tabel 4. *Võrumaa ja Ida-Virumaa noorte arvamus küsimusele: „Mõned rahvused asuvad oma arengu poolest kõrgemal arenguastmel“*

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
absoluutselt ei ole nõus	25	8,5	8,5	8,5
pigem ei ole nõus	13	4,4	4,4	13,0
nii ja naa	91	31,1	31,1	44,0
pigem nõus	81	27,6	27,6	71,7
absoluutselt nõus	83	28,3	28,3	100,0
Total	293	100,0	100,0	

Tabel 5. *Võrumaa ja Ida-Virumaa noorte arvamus küsimusele: „Mõned rahvused on ausamad kui teised“.*

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
absoluutselt ei ole nõus	38	13,0	13,0	13,0
pigem ei ole nõus	25	8,5	8,5	21,5
nii ja naa	94	32,1	32,1	53,6
pigem nõus	83	28,3	28,3	81,9
absoluutselt nõus	53	18,1	18,1	100,0
Total	293	100,0	100,0	

Tabel 6. *Suhtlemine multikultuurses keskkonnas (Võrumaa koolid)*

	hea, kui ühis- konnas on erinevad kultuurid	riigikeelt peab õppima	vähemusra hvas peab arvestama traditsiooni dega	inimesed peavad süga- vamalt tutvuma komme- tega	Kooli- haridus peab olema emakeeles	kui haridus on ema- keeles, siis kindlasti riigikeele õppimine	Inimestel on õigus elada oma kommete järgi
N Valid	147	146	145	147	146	147	147
N Missing	0	1	2	0	1	0	0
Mean	4,06	4,14	4,07	3,41	4,38	4,36	3,39
Mode	5	5	4	3	5	5	3

Tabel 7. *Suhtlemine multikultuurses keskkonnas (Ida-Virumaa koolid)*

	hea, kui ühis- konnas on erinevad kultuurid	riigikeelt peab õppima	vähemusra hvas peab arvestama traditsiooni dega	inimesed peavad süga- vamalt tutvuma komme- tega	Kooli- haridus peab olema emakeeles	kui haridus on ema- keeles, siis kindlasti riigikeele õppimine	Inimestel on õigus elada oma kommete järgi
N Valid	146	146	146	146	146	146	144
N Missing	0	0	0	0	0	0	2
Mean	4,25	3,81	4,37	3,62	4,43	4,18	4,00
Mode	5	5	5	3	5	5	5

Tabel 8. Kuuenda klass kooliõpilaste suhtumine teiste rahvusgruppidesse

	tunnen vastu- meelsust mõnede rasside vastu	teiste kultuu- ride õppimine on põnev	ma suhtlen meeleldi teiste rahvus- tega	parim sõber võib olla teisest rahvu- sest	ärritab, kui suhtlus- ringi ilmub välis- maalane	.tutvun meeleldi erirah- vustest inimes- tega	väga põnev õppida uut teiste kultuu- ride kohta	kuulan meeleldi rahvaste- muusikat	pole probleemi abielluda välis- maalasega
N Valid	146	146	147	147	147	145	147	147	147
Missing	1	1	0	0	0	2	0	0	0
Mean	2,73	4,21	3,88	4,05	2,22	4,08	4,09	3,53	3,67
Mode	3	5	5	5	1	5	5	5	5
SD	1,304	,963	1,070	1,178	1,307	1,121	1,146	1,284	1,367

Tabel 9. Üheksanda klassi kooliõpilaste suhtumine teiste rahvusgruppidesse

	tunnen vastu- meelsust mõnede rasside vastu	teiste kultuu- ride õppimine on põnev	ma suhtlen meeleldi teiste rahvus- tega	parim sõber võib olla teisest rahvu- sest	ärritab, kui suhtlus- ringi ilmub välis- maalane	.tutvun meeleldi erirah- vustest inimes- tega	väga põnev õppida uut teiste kultuuride kohta	kuulan meeleldi rahvaste- muusikat	pole probleemi abielluda välis- maalasega
N Valid	146	146	144	146	146	143	146	146	146
Missing	0	0	2	0	0	3	0	0	0
Mean	2,35	4,07	4,19	4,22	1,79	4,17	4,03	3,25	4,11
Mode	1	5	5	5	1	5	5	3	5
SD	1,316	1,035	,871	1,123	1,128	,966	1,147	1,317	1,232

Tabel 10. Võrumaa koolide õpilaste etnilise hoiaku keskmine ja SD

		abiellumisel eelistan oma rahvust	mul on häbi oma rahvuse pärast	olen uhke oma rahvuse pärast	minu rahvuses on rohkem andekaid in.	minu rahvuses on rohkem häid sportlasi
N	Valid	147	147	145	147	147
	Missing	0	0	2	0	0
Mean		3,46	1,59	4,22	2,80	2,97
Mode		3	1	5	3	3
SD		1,299	1,039	,975	1,104	1,182

Tabel 11. Ida- Virumaa koolide õpilaste etnilise hoiaku keskmine ja SD

		abiellumisel eelistan oma rahvust	mul on häbi oma rahvuse pärast	olen uhke oma rahvuse pärast	minu rahvuses on rohkem andekaid in.	minu rahvuses on rohkem häid sportlasi
N	Valid	146	145	142	146	144
	Missing	0	1	4	0	2
Mean		3,31	1,61	4,17	3,03	3,10
Mode		3	1	5	3	3
SD		1,306	1,100	1,098	1,101	1,049

Tabel 12. Eesti rahvusest õpilaste etnilisele hoiakule antud keskmine hinne

		abiellumisel eelistan oma rahvust	mul on häbi oma rahvuse pärast	olen uhke oma rahvuse pärast	minu rahvuses on rohkem andekaid in.	minu rahvuses on rohkem häid sportlasi
N	Valid	184	184	181	184	184
	Missing	0	0	3	0	0
Mean		3,41	1,61	4,22	2,88	3,05
Mode		3	1	5	3	3

Tabel 13. Vene rahvusest õpilaste etnilisele hoiakule antud keskmine hinne

		abiellumisel eelistan oma rahvust	mul on häbi oma rahvuse pärast	olen uhke oma rahvuse pärast	minu rahvuses on rohkem andekaid in.	minu rahvuses on rohkem häid sportlasi
N	Valid	91	91	88	91	89
	Missing	0	0	3	0	2
Mean		3,44	1,59	4,17	2,96	3,02
Mode		3	1	5	3	3

Lisa 3

Tere! Palun Teid vastata ankeedi küsimustele, Teie vastused on vajalikud ning aitavad kaardistada noorte inimeste hoiakuid ja nende suhtumist teiste rahvusgruppidesse (*hoiak* tähendab hinnangut teiste inimeste, sündmuste, teemade ning iseenda kohta). Seega on väga tähtis saada Teie vastuseid igale küsimusele. Ankeedi eesmärgiks on saada usaldusväärset informatsiooni, mis on tähtis nii teaduse kui ka riigi jaoks. Saadud andmed kasutatakse anonüümselt ning ainult teadustöö huvides.

Kui ankeedi täitmise ajal tekivad Teil küsimused, siis tõstke käsi ning küsige julgelt!

TÜ magistrant Oksana Aasa

kontakt: oksana.aasa@gmail.com

Täna Teid ette aktiivse osavõtu ning abi eest.

KUIDAS KÜSITLUST TÄITA?

Kui küsimuses on **kastike** ☐ , siis palun tee sobivasse kasti + märk.

Kui vastuste tabelis on **numbrid**, siis **ringita sobiv** number.

1. MILLINE ON SINU ÜLDINE ETTEKUJUTUS TEISTEST RAHVUSEST JA RAHVAST?

RINGITA SOBIV NUMBER.

	Absoluutselt nõus	Pigem nõus	Nii ja naa	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus
Mõned rahvused asuvad oma arengu poolest kõrgemal arenguastmel	5	4	3	2	1
Mõned rahvused on ausamad kui teised	5	4	3	2	1
Mitte ükski rahvus ega rass ei ole teistest üle, kõik on võrdsed	5	4	3	2	1
Kõik inimesed <u>on</u> võrdsed sõltumata nende rassist või rahvusest	5	4	3	2	1
Kõikidel inimestel <u>peavad olema</u> võrdsed õigused sõltumata nende rassist või rahvusest	5	4	3	2	1
Mõned rassid on juba looduse poolt targemad kui teised	5	4	3	2	1

2. MILLINE ON SINU ARVAMUS SUHTLEMISEST *MULTIKULTUURSES KESKKONNAS?

RINGITA SOBIV NUMBER

/MULTIKULTUURNE ON ÜHISKOND, KUS KÕRVUTI ELAVAD ERI KULTUURILISE JA ETNILISE TAUSTAGA INIMRÜHMAD./.

	Absoluutselt nõus	Pigem nõus	Nii ja naa	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus
On hea, kui ühiskonnas on erinevate kultuuride esindajaid, inimesi eri maist ja rahvusest	5	4	3	2	1
Kõik inimesed, kes elavad riigis alaliselt, peavad õppima ka antud riigi keelt	5	4	3	2	1
Vähemusrahvas, kes elab riigis alaliselt, peab aru saama ja arvestama antud riigi traditsioonidega ning põlisrahva käitumisharjumistega	5	4	3	2	1
Vähemusrahval, kes elab antud riigis alaliselt, peab olema võimalus elada <u>oma</u> kommete ja traditsioonide kohaselt	5	4	3	2	1
Inimesed peaksid tutvuma sügavamalt teiste rahvaste kommetega, traditsioonidega, uskumustega	5	4	3	2	1
Kooliharidus peab olema kättesaadav emakeeles	5	4	3	2	1
Vähemusrahvas, kes saab hariduse oma emakeeles, peab kindlasti õppima ka põlisrahva keelt (ehk selle riigi keelt, kus nad elavad)	5	4	3	2	1

3. MILLISED ON SINU KOGEMUSED VÕI HOIAKUD SUHTLEMISES ERIRAHVUSTEST INIMESTEGA? RINGITA SOBIV NUMBER.

	Absoluutselt nõus	Pigem nõus	Nii ja naa	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus
Ma kohanen kergesti eri rahvustest inimestega, kes elavad (elaksid) minu naabruses	5	4	3	2	1

Ma tunnen vastumeelsust mõnede rasside või rahvuste suhtes	5	4	3	2	1
Ma leian, et teiste kultuuride ja tavade tundmaõppimine on väga põnev	5	4	3	2	1
Ma suhtlen meeleldi teistest rahvusest inimestega	5	4	3	2	1
Minu parimaks sõbraks võib vabalt olla teisest rahvusest inimene	5	4	3	2	1
Mind ärritab, kui minu suhtlusringi ilmub mõni teisest rahvusest inimene	5	4	3	2	1
Mul on väga raske usaldada teisest rahvusest inimesi	5	4	3	2	1
Ma ei taha isegi mõelda, et minu vend ja/või õde (või mõni muu sugulane) abiellub teise rahvuse esindajaga. see oleks mulle vastumeelt	5	4	3	2	1
Minu jaoks poleks probleemiks abielluda võõramaalasega, sest abiellumisel loevad tunded mitte rahvus.	5	4	3	2	1
Abiellumisel eelistan oma rahvuse esindajat.	5	4	3	2	1
Ma tutvun meeleldi erinevatest rahvustest inimestega	5	4	3	2	1
Mulle on väga huvitav avastada/õppida midagi uut teiste rahvuste kultuuride, traditsioonide kohta.	5	4	3	2	1
Ma kuulan meeleldi teiste rahvaste rahvamuusikat	5	4	3	2	1
Ma tunnen häbi oma rahvuse pärast	5	4	3	2	1
Ma olen uhke oma rahvuse üle	5	4	3	2	1
Ma olen vaimustuses teiste rahvaste kommetest, traditsioonidest	5	4	3	2	1
Ma arvan, et minu rahvuse sees on keskmiselt rohkem andekaid inimesi, kui mingil teisel rahvusel.	5	4	3	2	1
Ma arvan, et minu rahvuse sees on keskmisest rohkem häid sportlasi	5	4	3	2	1

4. MILLISED ON SINU VANEMATE HOIAKUD SUHTLEMISES ERIRAHVUSTES INIMESTEGA?

RINGITA SOBIV NUMBER.

	Absoluutselt nõus	Pigem nõus	Nii ja naa	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus
Ma arvan, et minu isa ei tahaks, et mul oleks teisest rahvusest sõbrad	5	4	3	2	1
Ma arvan, et mu isa ei tahaks, et ma abielluksin teisest rahvusest inimesega	5	4	3	2	1
Mu isa hindab teiste rahvuste kombeid, usku ja traditsioone	5	4	3	2	1
Ma arvan, et minu ema ei tahaks, et mul oleks teisest rahvusest sõbrad	5	4	3	2	1
Ma arvan, et mu ema ei tahaks, et ma abielluksin teisest rahvusest inimesega	5	4	3	2	1
Mu ema hindab teiste rahvuste kombeid, usku ja traditsioone	5	4	3	2	1

5. MIS ON SULLE OLULINE SÕBRA JUURES?

	Väga oluline	Pigem oluline	Nii ja naa	Pigem ei ole oluline	Ei ole üldse oluline
Rahvus	5	4	3	2	1
Välimus	5	4	3	2	1
Usk/uskumused	5	4	3	2	1
Haridus	5	4	3	2	1
Muu (nimeta mida?) _____	5	4	3	2	1

6. MEIE PEREKONNA TUTTAVATE HULGAS ON....

	Ei ole üldse	Väga vähe	Pisalt	Palju	Väga palju
Eestlasi	0	1	2	3	4
Venelasi	0	1	2	3	4
Muu rahvus_____ (milline?)	0	1	2	3	4

7. MIS ON SINU JAOKS VÄGA TÄHTIS?

RINGITA SOBIV NUMBER.

	Väga tähtis	Pigem tähtis	Nii ja naa	Pigem ei ole tähtis	Ei ole üldse tähtis
Raha	5	4	3	2	1
Sõprus	5	4	3	2	1
Perekond	5	4	3	2	1
Armastus	5	4	3	2	1
Rahvus	5	4	3	2	1
Haridus	5	4	3	2	1
Kuulsus	5	4	3	2	1
Teised inimesed	5	4	3	2	1
Eestimaa	5	4	3	2	1
Mina ise	5	4	3	2	1
Muu (nimeta mis/kes?)_____	5	4	3	2	1

8. KUIDAS SA SUHTUKSID, KUI TEIE KLASSI TULEKS ÕPILANE, KES ON PÄRIT...

TEE SOBIVASSE KASTI X

	Tahaksin kindlasti temaga sõbrustada	Oleneb tema käitumisest	Mul oleks täiesti ükskõik	Püüaksin teda vältida	Ei oska öelda
...VENEMAALT	☐	☐	☐	☐	☐
...SOOMEST	☐	☐	☐	☐	☐
...LÄTIST	☐	☐	☐	☐	☐
...UKRAINAST	☐	☐	☐	☐	☐
...ROOTSIST	☐	☐	☐	☐	☐
...AAFRIKAST	☐	☐	☐	☐	☐

9. KAS SINU SUHTLUSRINGKONNAS ON TEISTE RAHVUSTE ESINDJAJD?

TEE SOBIVASSE KASTI X

	Enamus	Umbes pooled	Vähesed	Üldse ei ole	Ei oska öelda
Klassikaaslaste seas	☐	☐	☐	☐	☐
Õpetajate seas	☐	☐	☐	☐	☐
Sinu trennikaaslaste seas	☐	☐	☐	☐	☐
Naabrite seas	☐	☐	☐	☐	☐
Sugulaste seas	☐	☐	☐	☐	☐
Sinu vanemate tuttavate seas	☐	☐	☐	☐	☐
Sinu sõprade, lähedaste tuttavate seas	☐	☐	☐	☐	☐

10. MIS RAHVUSEST ...

	Eestlane	Venelane	Muu rahvus (milline?) _____
			—
... OLED SINA	☐	☐	☐
... ON SINU ISA	☐	☐	☐
... ON SINU EMA	☐	☐	☐

11. MA OLEN AASTANE**POISS** ☐**TÜDRUK** ☐**12. MA ÕPIN KLASSIS****Aitäh Sinu vastuste eest!**

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Oksana Aasa
(sünnikuupäev: 06.10.1980.a)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Eestis elavate noorte suhtumine iseenda rahvusesse ja teistesse rahvusgruppidesse,

mille juhendaja on Inger Kraav,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 20. mai 2013.a